

KUML 19
75

KUML ¹⁹/₇₅

ÅRBOG FOR
JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

With Summaries in English

Jysk Arkæologisk Selskab satte dette Kuml for
J. TROELS-SMITH
På 60-årsdagen den 7. juni 1976

I kommission hos Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 1976

OMSLAG: Mønster fra Tudeå-harpun.

Redaktion: Poul Kjærum

Tilrettelæggelse og omslag: Flemming Bau

Tryk og indbinding: Andelsbogtrykkeriet i Odense

Reproduktion: Belgrafik

Skrift: Baskerville 10/12 og 9/10 pkt.

Papir: Semicote 120 g

Autoklichéer: Fremstillet i 48 linier

Copyright 1976 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-01-33341-0

INDHOLD/CONTENTS

<i>P. V. Glob: Jørgen Troels-Smith, 60 år</i>	7
<i>Søren H. Andersen: Nye harpunfund</i>	11
New harpoon finds	24
<i>Christian Fischer: Tidlig-neolitiske anlæg ved Rustrup</i>	29
Early Neolithic structures at Rustrup	66
<i>Torsten Madsen: Stendyngegrave ved Fjelsø</i>	73
Stone packing graves at Fjelsø	81
<i>Stine Wiell: En høj i Hjerpsted</i>	83
A barrow at Hjerpsted	95
<i>Jørgen Ilkjær og Jørn Lønstrup: Nye udgravninger i Illerup ådal</i>	99
New excavations in Illerup Ådal	113
<i>Jørgen Ilkjær: Et bundt våben fra Vimose</i>	117
A bundle of weapons from Vimose	157
<i>Tage E. Christiansen: Bygningen på søndre Jellinghøj</i>	163
The house on the south barrow at Jelling	171
Forfatter- og emneregister, KUML 1961–75	173

TIDLIG-NEOLITISKE ANLÆG VED RUSTRUP

af Christian Fischer

På marken til gårdejer Niels Aage Poulsens gård „Rosenlund“, beliggende i Rustrup ca. 7 km syd for Silkeborg, lå endnu i 1971 fire overpløjede gravhøje (1). Da gårdejeren på det tidspunkt stødte på sten og anmeldte dette til Silkeborg Museum, blev de alle, med støtte fra Rigsantikvarens Fortidsmindeforvaltning, udgravet i de følgende 3 år (2). De to af gravhøjene indeholdt grave fra enkeltgravskulturen, en var fundtom, og den sidste dækkede over et anlægskompleks, som kan henføres til tidlig-neolitisk tid.

Marken, som højene lå på, ligger ved kanten af en bred terrasse, som hælder mod nord. Bakkens nordside ender ca. 500 meter fra fundstedet i en lavning, der går mellem Gjessø og Them (fig. 1).

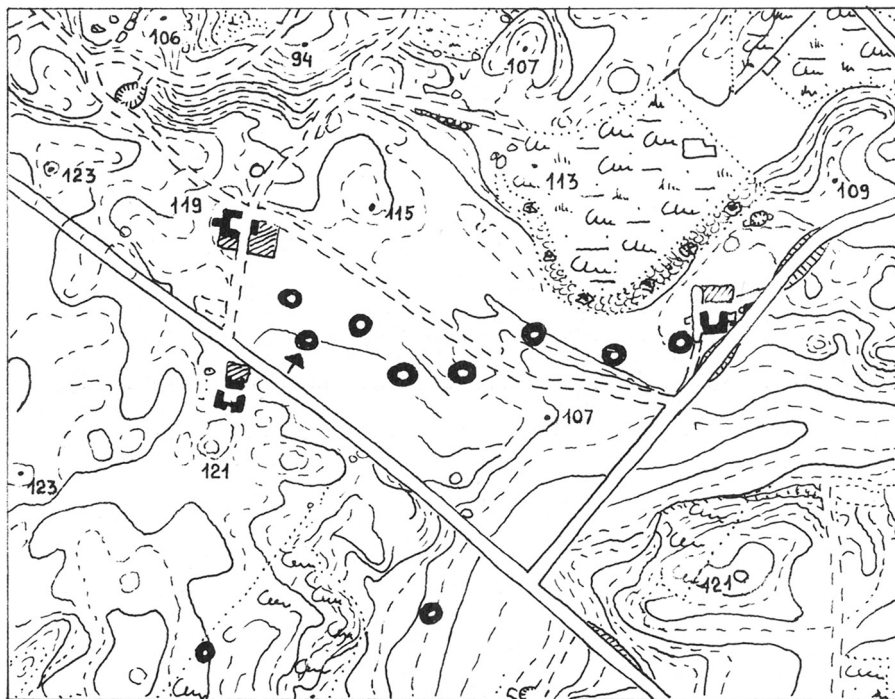

Fig. 1: Udsnit af Mb. 2510 Tem, visende beliggenheden af overpløjede gravhøje. – Fundstedet for anlæg I og II er markeret med en pil.

Map showing the position of the demolished barrows. The location of structures I and II is marked with an arrow.

Det tidlig-neolitiske anlægskompleks, som her skal beskrives, består egentlig af 2 anlæg beliggende i en afstand af 6 meter fra hinanden, hvorfor det er rimeligt at beskrive dem hver for sig. I det følgende vil de for nemheds skyld blive kaldt I og II.

ANLÆG I

Anlæg I blev udgravet i foråret 1973 og fremtrådte før undersøgelsen som en stærkt nedpløjet gravhøj, idet højden over det omgivende terræn næppe var mere end en halv meter (fig. 2). Højen var ved Nationalmuseets sogneberegninger i slutningen af forrige århundrede beskrevet som „udpløjet gravhøj“. Som det første blev en profilbalk (HI) afsat i retningen nord-syd over højens højeste punkt. Da afgravningen med skovl omkring denne profilbalk havde afsløret, at den gik hen over den vestlige ende af en kraftig stenlægning af rektangulært omrids, med længderetning

Fig. 2: Anlæg I set fra vest efter fjernelse af pløjelaget.
Structure I seen from the west after removal of the topsoil.

øst-vest, blev yderligere en profilbalk (HK) anlagt på langs og midt over denne stenlægning og endnu en (HG), ligeledes herpå vinkelret, over anlæggets østende. Rektanglets dimension var 13×6 meter (fig. 3). Under afgravning af overjorden opsamledes ca. 20 kg brændt flint, der var jævnt spredt over anlægget. Den brændte flint fandtes også mellem stenene, men ikke under dem.

Den rektangulære stenlægning syntes at dele sig i to dele, adskilt af en stenfri rende på langs af anlægget, varierende omkring 40 cm's bredde. Der var intet, der tydede på, at en recent optagning af sten skulle ligge til grund for denne og de øvrige stenfrie områder inden for omridset af rektanglet. De stenfrie områder var fyldt med det samme gule, lerholdige morænesand, som fandtes mellem stenlægningens sten, og iøvrigt også uden for anlægget i niveau med dette, og ikke med mørk pløjjord, som kunne forventes, såfremt stenoptagningen var foretaget i nyere tid. Det kan dog ikke udelukkes, at stenoptagning kan have fundet sted enten i slut-

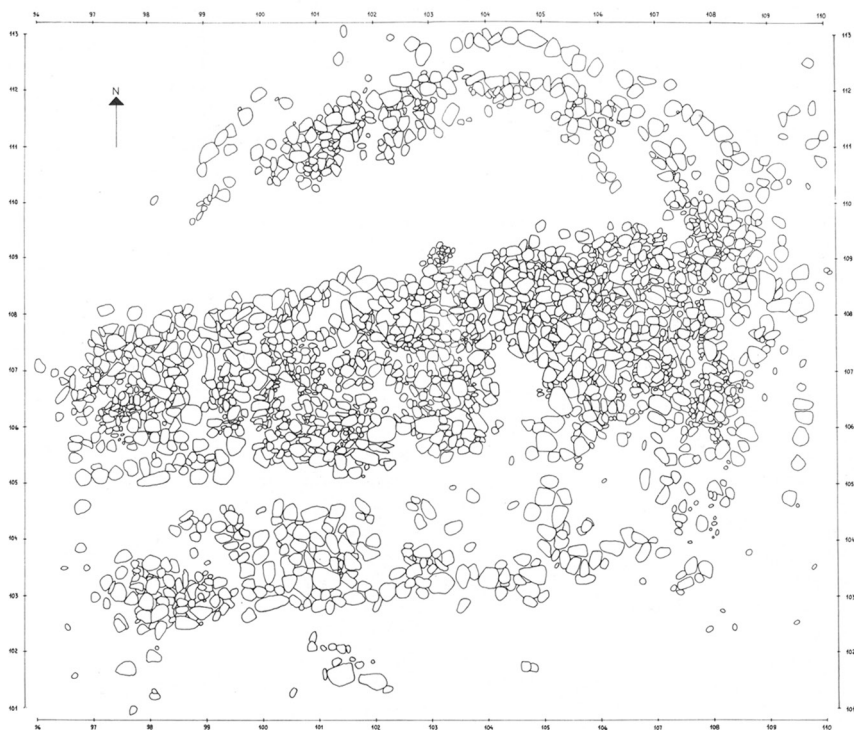

Fig. 3: Anlæg I. Plan over stenlægningen.

Structure I. Plan of the stone setting.

ningen af stenalderen eller i ældre bronzealder, i forbindelse med stenindsamling til bygning af den gravhøj, som synes delvis at have ligget oven på anlægget.

Stenlægningen nord for den stenfrie rende bestod af sten på 20–50 cm i diameter. Afgrænsningen mod nord, vest og øst var tydelig, delvis markeret af aflange sten, der lå tæt sammen. Stenlægningen bestod almindeligvis af ét lag sten, men hvor der var fordybninger i undergrunden,

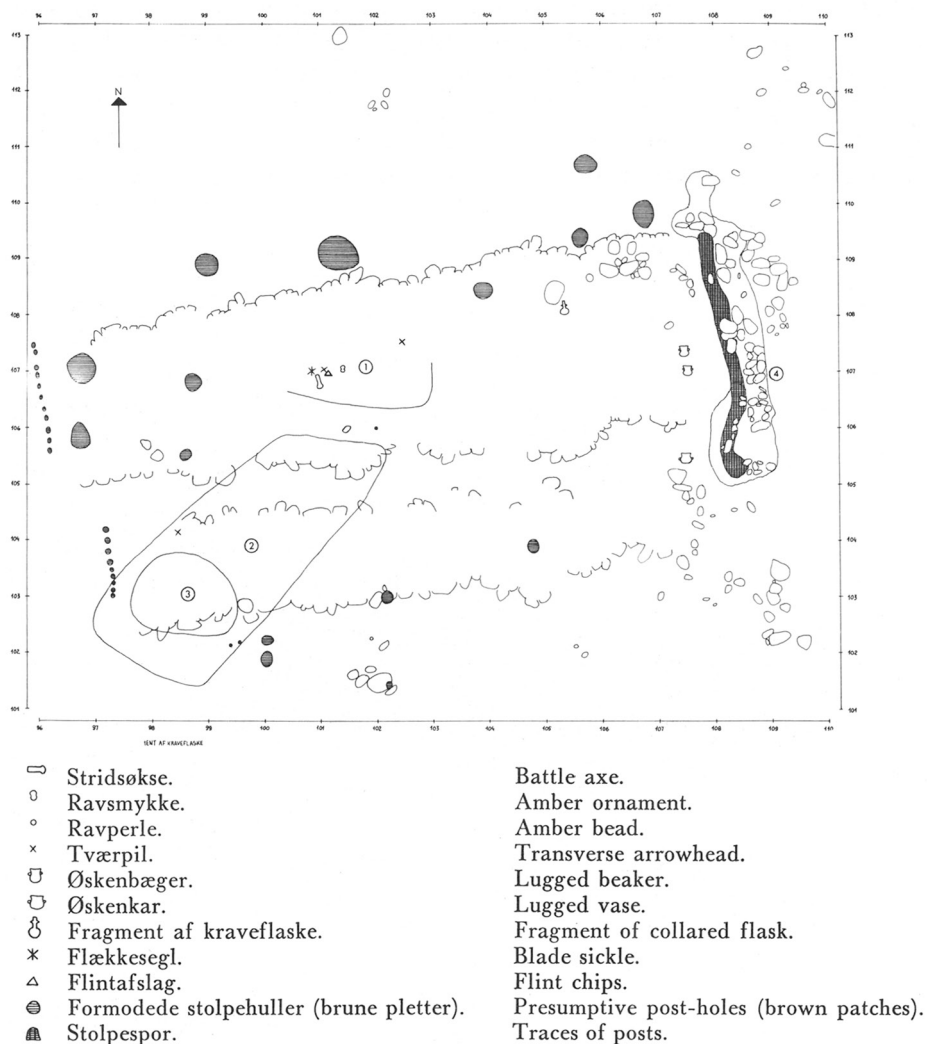

Fig. 4: I. Plan over forekomsten af anlægsspor og oldsager under stenlægningen.

Structure I. Plan showing traces of structures and artefacts under the stone setting.

var de udfyldt med sten. Mod østenden tiltog koncentrationen af sten. Henholdsvis 7,5 og 8,8 meter øst for vestenden var der striber af sten, der lå i tre lag, bredden af disse striber var 40–50 cm, og i de sidste 3–4 meter af den underliggende vægrende A bestod laget af 2–3 lag sten. På fig. 3 er underliggende sten stiplede. Sammensynkning kunne iagttages i forbindelse med den underliggende vægrende, som stenlægningen dækkede. Foruden den stenfrie rende fandtes der nord for denne 2 uregelmæssige, tværgående områder uden sten, liggende 6 og 7,6 meter øst for vestenden.

Stenlægningen syd for den stenfrie rende var knap så koncentreret og bestod af sten på 30–50 cm i diameter, altså i gennemsnit en smule større end dem i nord. At stenene er større her kan forklares ved, at ploven har fjernet en del sten her. Afgrænsningen mod syd var markeret af tætstillede sten, hvoraf flere aflange og flade var lagt på langs. Ved vestenden sås sammensynkning over en underliggende grube A. Umiddelbart hertil, gående over den stenfrie rende, fandtes en recent grube, i hvis bund der var hvidt, udvasket sand, som viser, at den har stået åben i en længere periode.

Fra stenlægningens nordøsthjørne, buende mod vest i retning mod rektanglets nordvesthjørne, fandtes en stenbue bestående af en stenrække, og omtrent en halv meter syd for denne, mod den rektangulære stenlægning, fandtes en stenlægning på omkring en meters bredde. Området mellem denne stenbue og rektanglet var stenfrit, og fylden bestod af det gule, lerholdige morænesand, som også fandtes mellem rektanglets sten. De anvendte sten til stenbuen var til stenrækken ca. 50 cm i diameter, og til stenlægningen syd for denne var stenene ca. 20–30 cm i diameter.

Begrænsningen af rektanglet mod øst bestod af en stenrække, som kan være stenbuens fortsættelse, men det var ikke her muligt rent stratigrafisk at sammenholde eller adskille de to stenanlæg.

Som det ses af profiltegningen fig. 7, ligger stenbuen i et noget højere niveau i det gule sand end den rektangulære stenlægning, og sandsynligheden taler da for, at buen er de sidste rester af randstenskæden til en gravhøj fra slutningen af stenalderen eller fra bronzealderen. Denne høj har været placeret delvis oven på den rektangulære stenlægning. Gravhøjens diameter har da været omkring 12 meter. Syd for det rektangulære anlæg, omkring 5 meter fra vestenden, sås et par sten på 50 cm i diameter, som ligeledes kan høre til denne randstenskæde.

Efter at alle sten var indmålt og fotograferet, blev de fjernet, og det underliggende lag blev derefter omhyggeligt fladeudgravet med henblik på at kunne se fyldskifter (fig. 4).

Undergrunden var dækket af et 10–20 cm tykt lag, hvoraf de øverste centimeter virkede stærkt omrodede. Det bestod af brunspættet, lyst udvasket sand med trækulsstykker og -partikler. Trækulsstykkerne var op til 5

cm store, og enkelte stykker kunne identificeres som værende fra grene og andre fra kerneved. Laget var gennemtrukket af al-striber. Det var i dette lag, at næsten alle oldsagerne under stenlægningen blev fundet. Dette lag gik under stenlægningens nordlige del helt uden skarp grænse over i en fyld af mørkt, let leret sand med enkelte trækulspartikler. Denne fyld virkede ret homogen, og da der ingen skarp grænse var imellem disse to lag, blev de under ét kaldt „aktivitetslaget“. Under stenlægningens sydlige del gik det udvaskede, lyse sandlag over i et meget broget lag, svarende til hvad der fandtes uden for anlæggets sydside. Dette lag gik uden skarp grænse over i undergrundsmaterialet. Det er vigtigt at bemærke, at trækulstykkerne og -partiklerne stort set var begrænset til området inden for stenlægningen.

Under denne fladenedgravning kunne der udskilles en række pælehuller, mulige stolpehuller, en vægrende og i undergrunden nogle gruber.

Pæle- og stolpehuller

Forskellen mellem et pælehul og et stolpehul består i, at et pælehul stammer fra en pæl, der er banket direkte ned i jorden uden forudgående opgravning, mens et stolpehul er gravet til stolpen, før den er placeret deri, dvs. at et pælehul nøjagtigt svarer til pælens dimension, hvorimod et stolpehul er større end selve stolpen.

Pælehuller A bestod af 11 cirkulære til ovale huller fyldt med gråbrunt sand. Diameteren af hullerne er 7–8 cm, dybden er 17–19 cm. I snit ses det, at hullerne er cylinderformede og lodrette (fig. 5). Pælehullerne stod på linie, og længden fra det sydligste til det nordligste hul er 2 meter.

Pælehuller B var af samme dimension som A, og fylden i hullerne var identisk. Pælehullet B stod også på linie, og afstanden fra det sydligste til det nordligste hul er 1,20 meter.

Som det ses på fig. 4, ligger de to pælerækker ikke direkte i forlængelse af hinanden, men parallelforskuet. En mulig forbindelse mellem de to pælerækker kunne desværre ikke påvises, eftersom området mellem dem var meget omrodet p. gr. af dyreaktivitet. De to pælerækker synes så ensartede i konstruktion og fyld, at de må ansees for samtidige og med samme funktion. Pælehullerne A lå lige uden for stenlægningens vestende. Pælehullerne B var dækket af enkelte sten fra stenlægningen. Pælene har stået så tæt, at man ikke kan have flettet grene imellem dem; de må derfor have stået som en „tremmevæg“.

Stolpehuller: Under fladenedgravningen fandtes en række runde og ovale pletter med brun og gråbrun fyld, ofte iblandet trækul; de blev kaldt stolpehuller (fig. 4). Pletterne er af forholdsvis ringe dybde, 12–30 cm,

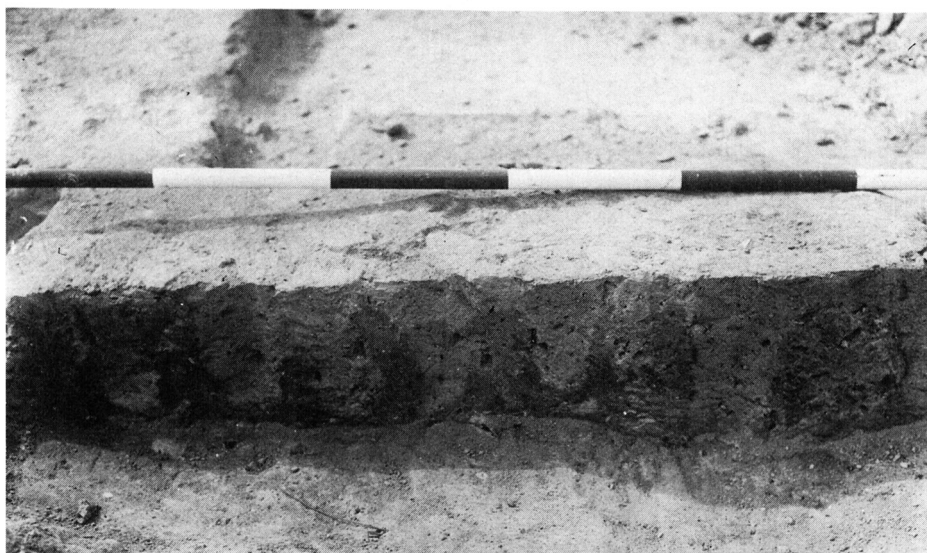
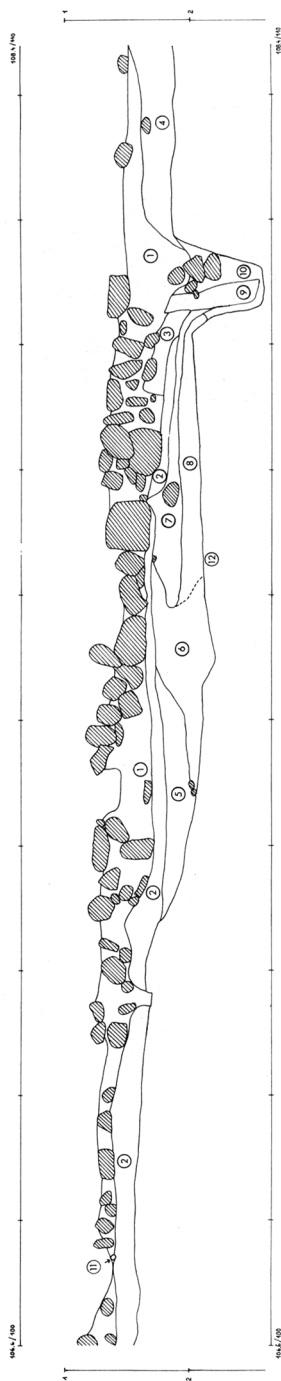

Fig. 5: Anlæg I. Lodret snit gennem pælehuller A.
Structure I. Vertical section through post-holes A.

og såfremt de er spor af stolper, kan disse næppe være indgået i en bærende konstruktion, de må snarere have haft en støttende funktion. Det må nævnes, at det i undergrundens morænesand og grus var vanskeligt at erkende enkelt-stolpehuller. F. eks. kan det nævnes, at hvis de enkelte pælehuller ikke havde stået i system, var de næppe blevet regnet som menneskeværk.

Vægrende A fandtes under stenlægningens østende, se fig. 4. Renden, som var svagt konkav mod vest, var 4,90 m lang, og tværsnittet var nærmest U-formet. Bundniveauet var i sydenden 1,20 m, målt fra stenlægningens underkant, midtpå var den 1,05 m og i nordenden 1,08 m. Bredden af renden, målt ved overkanten, var ved sydenden 1,05, midtpå 0,80 m og i nordenden 0,80. Mod nord går renden over i et lille „appendix“, som næppe kan have tjent som vægrende, idet der her ikke var spor af stolper. Bunden var her 60 cm under stenlægningens underkant. Vægrendens fyld bestod af mørkt grus iblandet meget trækul. Langs vestsiden af renden var der meget tydelige spor af selve stolperne, der, når de var bedst, stod som cirkler af trækul i fylden. Diameteren af stolperne kunne da måles til at have været omkring 20 cm. I snit ses det, at stolperne synes at have hældet svagt mod vest, se fig. 6. Stolperne var støttet bagtil, dvs. mod øst, af sten på 10–30 cm's diameter. Mængden af støttesten var tiltagende mod toppen af renden.

1. Gulbrun sandet fyld.
2. Aktivitetslag.
3. Gult sand.
4. Brungult sand.
5. Mørkebrun fedtet fyld.
6. Gul stenet undergrundsfyld.
7. Mørk, let leret fyld.
8. Brunligt sandet med lidt trækul.
9. Mørk, let leret, meget trækulblandet fyld (væg).
10. Brungråt sandet med enkelte trækul.
11. Mangekant-økse.
12. Undergrund.

1. Yellow-brown sandy fill.
2. Activity layer.
3. Yellow sand.
4. Brown-yellow sand.
5. Dark brown sticky fill.
6. Yellow stony subsoil fill.
7. Dark fill with a little clay.
8. Brownish sand with some charcoal.
9. Dark fill with a little clay and much charcoal (wall).
10. Brown-grey sand with a little charcoal.
11. Multi-faceted axe.
12. Subsoil.

Fig. 6: Anlæg I. Langsgående snit gennem anlægget (profil HK).
De fire yderste meter mod vest er ikke tegnet.

Structure I. Longitudinal section through the structure (section HK). The four last metres to the west are not shown.

Fyldskiftet »grav A«

Midt under den nordlige del af stenlægningen omkring de fundne oldsager, bl. a. „mangekantøksen“ (I/58), ravsmykket (I/66) og ravperlen (I/63) sås et svagt, brunt fyldskifte, der var vinkelformet, se fig. 4. Fyldskiftets grænser var vanskelige at erkende. Vinklens åbning var mod nord-vest, med toppunkt i sydøst. Vest-øst var længden ca. 2,00 m og syd-nord var længden ca. 0,60 m. Bredden af fyldskiftet varierede 10–30 cm, dets tykkelse mindre end 10 cm. Andre tegn på et gravanlæg, såsom en stenramme, sås ikke.

Gruber

Som nævnt kunne der ved afrensning af undergrundens overflade udskilles en række gruber, der var gravet ned i undergrunden. Kun 1 af de i alt 8 gruber kunne sættes i forbindelse med det ovenoverliggende anlæg, og det var grube A, som var en oval grube, 190 × 140 cm stor og kun 30 cm dyb. Den var stenfyldt i den nordlige del, og resten, som gik uden for anlæggets omrids mod syd, var fyldt med spættet, gråbrun fyld. Mellem stenene i gruben fandtes enkelte potteskår, bl. a. 3 ornamenterede, som hører til skårflagen (I/9), hvis øvrige dele blev fundet uden for gruben. De øvrige gruber var totalt fundtomme, og lå oftest helt eller delvis uden for anlæggets område. Fylden bestod af morænesand eller grus. En enkelt stor og flad grube (G), var gennemgravet af vægrende A, se fig. 6. Gruben, som var fyldt med vekslende lag af sand og grus, synes opfyldt samtidig med stolpesætningen i vægrenden.

Oldsager

Under udgravningen af laget under stenlægningen, „aktivitetslaget“, fandtes en række oldsager, hvoraf langt størstedelen var keramik, men også ravperler, et ravsmykke, flintredskaber og en „mangekantøkse“ af grønsten var blandt fundene.

Oldsagerne er for størstepartens vedkommende fundet inden for 3 områder under og imellem stenlægningens sten, henholdsvis ved og lidt uden for anlæggets sydvesthjørne, midt i anlægget ved det fyldskifte, der er kaldt grav A, og umiddelbart midt for vestsiden af vægrende A. Herudover blev der kun fundet få enkeltliggende oldsager.

Fundene under stenlægningens sydvesthjørne indbefatter den stenfyldte grube A, hvori der som nævnt fandtes enkelte potteskår. Oldsagerne omfatter skår af lerkar, lerskiver, en tværpil og 2 ravperler.

Skårmaterialet fra dette område omfatter fragmenter af ornamenterede kar, såvel som uornamenterede. Omtrent halvdelen af skårene har kunnet samles til en enkelt karbund og resten til mindre flager, stammende fra

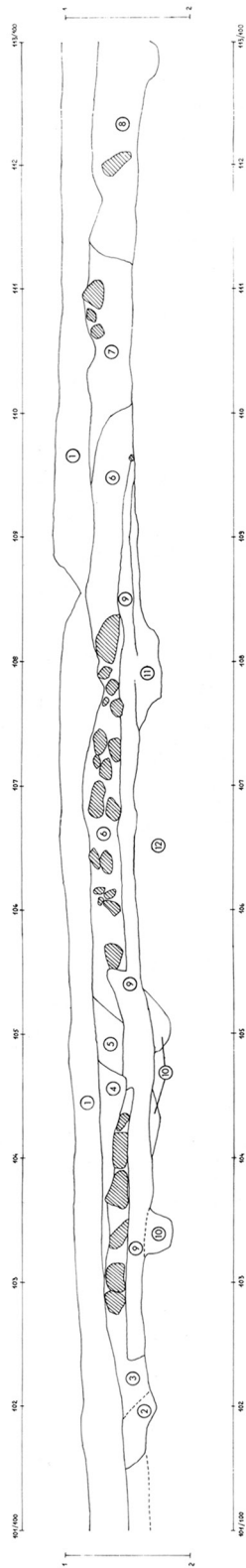

Fig. 7: Anlæg I. Det vestlige af de to tværgående snit (profil HI).

1. Pløjelag. 2. Mørkt sandet. 3. Gulbrunt sand. 4. Plyndringslag.
5. Gult sand. 6. Gulbrunt sandet fyld. 7. Brungult sand. 8. Brungult sand. 9. Aktivitetslag. 10. Mørkt spættet. 11. Brunlig, let fedtet grube. 12. Undergrund.

Structure I. The westerly of the two transverse sections (section HI).
 1. Topsoil 2. Dark sandy fill 3. Yellow-brown sand 4. Robbery layer
 5. Yellow sand 6. Yellow-brown sandy fill 7. Brown-yellow sand 8. Brown-yellow sand 9. Activity layer 10. Dark spottily fill 11. Brownish, slightly sticky pit fill 12. Subsoil.

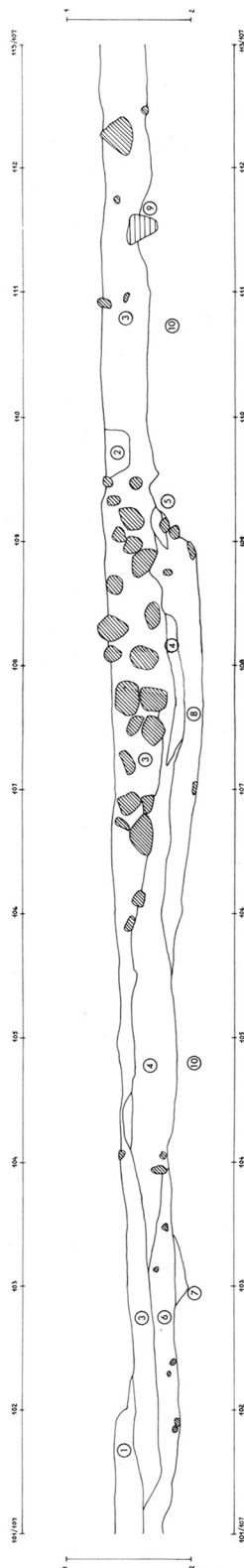

Fig. 8: Anlæg I. Det østlige af de to tværgående snit (profil HG).

1. Pløjelag. 2. Stenhul. 3. Gulbrun, sandet fyld. 4. Aktivitetslag.
5. Mørkt trækulblandet sand. 6. Gulbrunt leret sand. 7. Lav grube. Fyld som aktivitetslag. 8. Brungråt sandet med trækul. 9. Stolpehul? 10. Undergrund.

Structure I. The easterly of the two transverse sections (section HG).
 1. Topsoil 2. Stone hole 3. Yellow-brown sandy fill 4. Activity layer
 5. Dark sand with charcoal 6. Yellow-brown sand with clay 7. Shallow pit. Infill as activity layer 8. Brown-grey sandy fill with charcoal 9. Post-hole 10. Subsoil.

4–6 kar. De to af flagerne stammer fra små bægre med fladedækkende ornamentik af forskellige pindstik (I/6 og I/45), og en tredje flage er af et større tragtbæger med fire vandrette rækker snoreindtryk under randen og korte lodrette snoreindtryk samlet i bundter under halsen (I/9). En del af skårene, der hører til skårflagerne, fandtes allerede i pløjegjorden over stenlægningen, en del lå i fylden mellem stenene og enkelte under stenlægningens sten. Afstanden mellem skår hørende til samme flage kunne være op til 8 meter.

Tre fragmenter af lerskiver, som fandtes i nærheden af hinanden, synes så ensartede, at de sandsynligvis er af samme skive (I/14). Endvidere fandtes en tværpil (I/49), og ved grube A's sydøsthjørne fandtes en kort og en lang, rørformet ravperle (I/64 og I/65). Det kunne ikke med rimelig sikkerhed afgøres, om en del af oldsagerne i dette område med forsæt var placeret i anlægget, eller om de må betragtes som mere eller mindre tilfældig bopladsindblanding, som ellers kun i meget ringe grad var til stede i anlægget. Under alle omstændigheder er oldsagerne sikret stratigrafisk til at være samtidige med, evt. ældre end anlægget.

Det andet oldsagsområde var omtrent midt i anlægget lige under den nordlige del af stenlægningen. Her fandtes inden for et 4 m² stort område følgende oldsager: en mangelkantøkske af grønsten (I/58), et 8-talformet ravsmykke (I/66), en kort, rørformet ravperle (I/63), to tværpile (I/50–51) og tre flintafslag. Oldsagernes placering fremgår af fig. 4. Alle oldsagerne, bortset fra ravperlen, lå inden for det vinkelformede fyldskifte, der blev kaldt grav A. Denne oldsagskombination må betegnes som gravgods. Skeletdele – eller spor heraf – fandtes ikke, hvilket heller ikke var at forvente i den sandede, kalkfattige jord. Mangelkantøksen, ravsmykket og flintafslagene blev fundet i selve den langsgående profilbalk, så det klart kan dokumenteres, at graven ikke er markeret med en stenramme eller er nedgravet.

Ca. 1 meter vest for vægrende A's midte, lige under stenlægningen, fandtes 2 øskenbægre (I/1)–(I/2), stående med en afstand af kun 20 cm fra hinanden; begge var knust af jordtryk, men de stod stadig med mundingen opad. Spor af en eventuel grav fandtes ikke omkring dem, uden at det derfor kan udelukkes, at det drejer sig om gravgods, men muligheden for at opfatte dem som votivgaver kan være tilstede. To meter syd for, hvor de 2 bægre stod, fandtes i toppen af vægrende A og foran denne mod vest fragmenter af et større øskenkar (I/4), fladedækkende ornamenteret med tvestik og pindstik. Om disse sammenhørende fragmenter er tilfældig bopladsindblanding, eller om de skal integreres i anlægget, evt. sammen med de to nærtstående øskenbægre, kunne ikke fastlægges. Det samme gælder halsen fra en kraveflaske (I/13), der lå midt imellem grav A og de to øskenbægre i en stærkt rødbrændt lerplet. Lerpletten kan muligvis være den helt opløste bugdel.

Som nævnt var oldsager, som må betegnes som bopladsindblanding, meget beskedent repræsenteret, bortset fra det mulige indslag ved det sydvestlige hjørne. Karakteriseret som bopladsindblanding er spredte potteskår, æghjørnet af en firesidet, sleben, tyndnakket flintøkse (I/48), som lå uden for anlæggets nordside, endvidere et par skrabere (I/52–53), et spånbor og 2 flækkesegle. De 2 flækkesegle (I/54–55) lå imellem stenene i området over grav A og kan derfor stamme fra denne og evt. være placeret sekundært ved dyreaktivitet. Endelig fandtes uden for anlæggets nordøsthjørne og randstenskæden til den overliggende gravhøj bunden af et kar, hvis form og karakter henfører det til enten yngre bronzealder eller tidlig jernalder.

Datering og kulturel placering

Kulstof-14 datering: Fra vægrende A blev der udtaget to trækulprøver, som blev behandlet på Nationalmuseets kulstof-14-laboratorium. Den ene prøve K-2253 bestod af trækul fundet i en cirkel, som har udgjort periferien af en stolpe på 20 cm's diameter sat i vægrenden. Prøven må ret nøjagtigt angive stolpesætningstidspunktet, og resultatet var 2960 ± 100 f. Kr. Den anden prøve K-2254 var udtaget af det stolpespor, der ses i profil (HK), se fig. 6. Denne prøve kunne ikke udtages som periferi af en stolpe, så den angiver stolpesætningstidspunktet plus træets evt. alder. Denne prøve blev delt i to portioner, der blev separat dateret, og resultaterne herfra blev 3030 og 3010 ± 100 f. Kr. Alle prøverne er anført i konventionelle C-14 år.

Arkæologisk vurdering: De to øskenbægre, der stod under stenlægningen til vægrende A, er velkendte indenfor den nordjyske ikke-megalitiske gruppe af tragtbægerkulturen og henføres til periode C i tidlig neolitisk tid (3). Det samme gælder de ornamenterede karflager fra anlæggets sydøsthjørne og fragmenterne af øskenkarret ved vægrende A's sydende. Det øvrige keramiske materiale, der må ansees for samtidigt med anlægget og i hvert fald ikke yngre, modsiger ikke denne datering, naturligvis med undtagelse af bronze- eller jernalderkarret, som fandtes helt uden for anlægget.

Mangekantøksen er indtil for ganske nylig ikke forekommet i sikker kombination med daterbare oldsager her i landet, men et lille dusin grave har vist, at en datering til tidlig neolitikum C i hvert fald er mest sandsynlig, hvad angår den her omtalte type (4). Et nylig omtalt gravfund fra Dragsholm viser, at mangekantøksen i en anden form end Rustrup-fundets findes sammen med keramik af tidlig neolitikum A-type. Graven fra Dragsholm er kulstof-14-dateret til 2890 ± 100 f. Kr., dvs. lidt senere end Rustrupanlægget (5). Rustrupanlæggets C-14-dateringer indikerer i lighed med andre (6), at den skematiserede tredeling af tidlig neolitikum i fort-

løbende A-, B- og C-faser gældende for hele Danmark næppe kan betragtes som endegyldig.

OLDSAGSBESKRIVELSE

Keramik

Øskenbægre. Til denne type henføres 2 omtrent hele kar (I/1 og I/2) og halsen af et kar (I/3)

(I/1) Bægret er 10 cm højt og randdiameteren er 10,7 cm. Ornamentikken består øverst af en vandret linje udført med pindstik. Herunder er der en zone udfyldt med pindstik, afbrudt af lodrette furestik. Overgangen bug-hals er markeret med en vandret linje pindstik. Ornamentikken fra halsen gentages på bugen. Bunden er rund. De fire øskener, som er anbragt på overgangen hals-bug, er forskudt fra hinanden 90° . Fig. 9a.

(I/2) Bægret, hvoraf $\frac{3}{4}$ er bevaret, er 10 cm højt og randdiameteren er 10 cm. Karrets ornamentik består af lodrette zoner fra rand til bund begrænset af pindstik. De lodrette zoner er skiftevis uornamenterede og udfyldt med pindstik. Lige under randen er der en række vandrette furestik. Bunden er rund, og de fire øskener, der er anbragt på overgangens bug-hals, er forskudt fra hinanden 90° . Fig. 9b.

(I/3) Hals af bæger, overbrudt lige over bugen. Halshøjden er 6,7 cm, og randdiameteren er 10 cm. Halsen er uornamentet. Ved overgangen hals-bug ses ar efter 4 øskener, der har været forskudt 90° i forhold til hinanden. Fig. 10.

Øskenkar; hertil kan med sikkerhed henføres et kar (I/4).

(I/4) Karret, som er repræsenteret ved 7 skårflager og en øsken, har været mindst 18 cm højt. Det er ornamenteret i lodrette felter begrænset af furestik. Felterne er skiftevis ornamenterede og uornamenterede. Ornamentikken består af vekslende pindstik og tvestik. Fig. 11.

Tragtbægre; heraf foreligger mindre skårflager fra 3 kar (I/5, I/6) og (I/7). (I/5) kan muligvis være fra et øskenbæger.

(I/5) Skår fra overgangen bug-hals. Bugen er ornamenteret med bundter af lodrette aftryk af to-snoet tråd. Diameteren ved overgangen bug-hals er 12–14 cm. Fig. 12.

(I/6) 15 skår af helornamenteret bæger. Ornamentikken består af vandrette og lodrette zoner udfyldt med furestik og pindstik. Randdiameteren er ca. 10 cm og højden mindst 10 cm. Fig. 13.

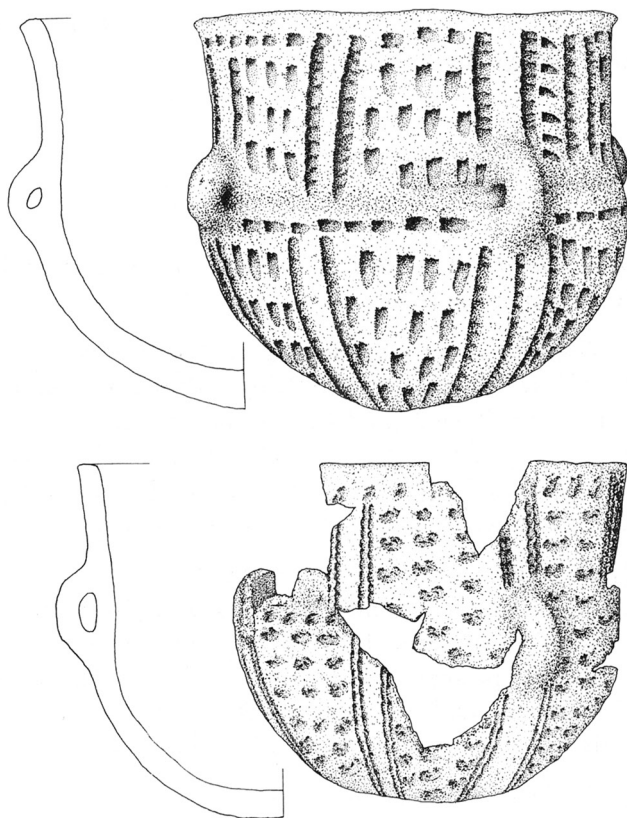

Fig. 9a-b: (I/1-2) Øskenbægre ornamenteret med pind- og furestik. Anlæg I. 1:2.
(I/1 and I/2) Decorated lugged beakers. Structure I.

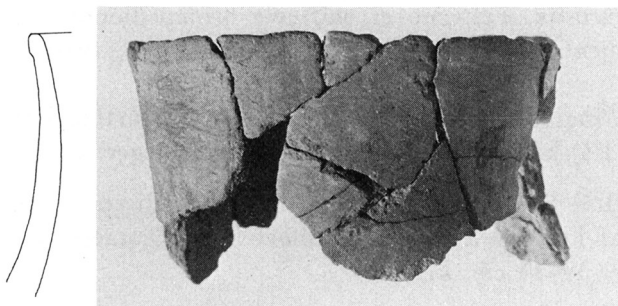

Fig. 10: (I/3) Hals af uornamenteret øskenbæger. Anlæg I. 1:2.
(I/3) Neck of undecorated lugged beaker. Structure I.

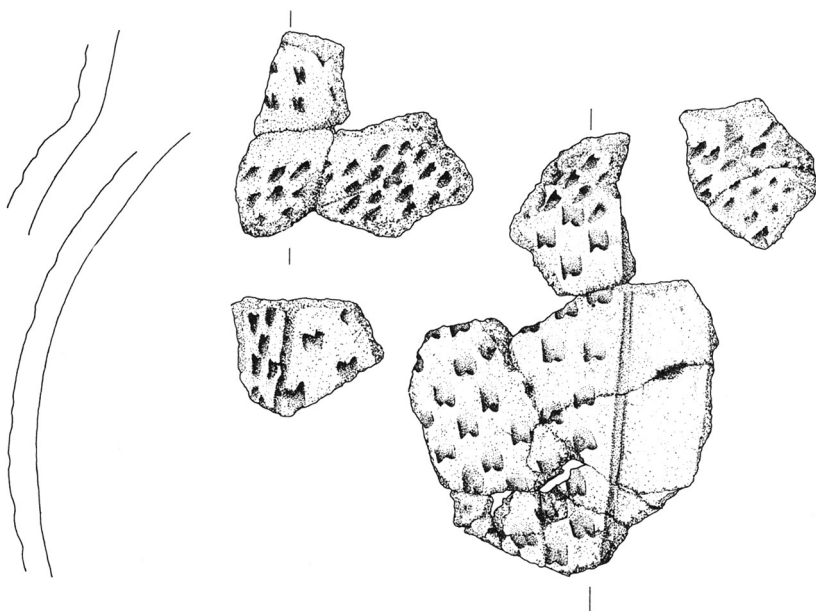

Fig. 11: (I/4) Dele af hals og bug til øskenkar ornamenteret med pind- og furestik. Anlæg I. 1:2.

(I/4) Parts of neck and belly of decorated lugged beaker. Structure I.

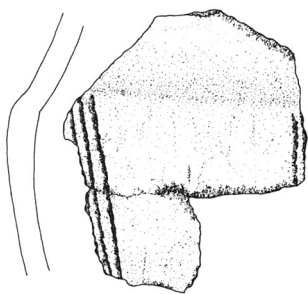

Fig. 12: (I/5) Skår af tragtbæger ornamenteret med aftryk af to-snoet tråd. Anlæg I. 1:2.

(I/5) Sherds of decorated funnel beaker. Structure I.

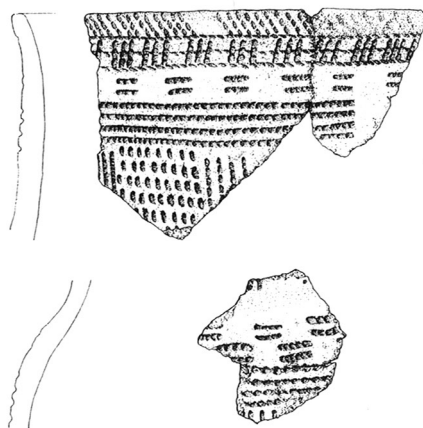

Fig. 13: (I/6) Dele af hals og bug fra tragtbæger. Helornamenteret med pind- og furestik. Anlæg I. 1:2.

(I/6) Parts of neck and belly from completely decorated funnel beaker. Structure I.

(I/7) Bugen og lidt af halsen fra et lille rundbundet, uornamenteret kar. Diameteren ved skulderknækket ca. 10 cm og bugens højde 10 cm. Karret er meget opløst.

Tragtkar. Til denne type kan henføres 4 skårflager (I/9), (I/10), (I/11) og (I/12). Det er sandsynligt at disse fire skårflager er fra samme kar, hvortil adskillige af de større uornamenterede skår også skal knyttes ud fra farve, magring og størrelse at dømme.

(I/9) Skårflage fra overgangen bug-hals. Bugen er ornamenteret med bundter af lodrette aftryk af to-snoet tråd. Diameteren ved overgangen bug-hals er ca. 25 cm.

(I/10) Skårflage fra overgangen hals-bug. Bugen er ornamenteret med bundter af lodrette aftryk af to-snoet tråd. Diameteren ved overgangen bug-hals er ca. 25 cm. Fig. 14.

(I/11) Halsskår, øverst på skåret et vandret aftryk af to-snoet tråd. Diameteren ved overgangen bug-hals ca. 25 cm.

(I/12) 9 halsskår med vandrette aftryk af to-snoet tråd. Halsdiameteren ca. 25 cm.

Kraveflaske, heraf foreligger der kun halsen af et enkelt eksemplar, (I/13). Halsen, som er overbrudt lige under kraven, er 4 cm høj, mundingsdiameteren er 3,0 cm og kravediameteren 4,6 cm. Fig. 15.

Lerskiver foreligger ved 4 randskår (I/14), (I/15), (I/16) og (I/17). De tre af skårene kan muligvis være fra samme skive. Det fjerde (I/17) er tyndere end de øvrige og bærer spor af en fals langs kanten, så det sandsynligvis drejer sig om et fladt låg. Hertil svarer, at magringen i sidstnævnte svarer til den almindelige keramik, mens de øvrige svarer til, hvad man almindeligvis finder ved lerskiver (bageplader).

(I/14) Randskår, tykk. 1,2 cm og diameteren ca. 20 cm, fig. 16a.

(I/15) Randskår, tykk. 1,1 cm.

(I/16) Randskår, tykk., 1,2 cm og diameteren ca. 20 cm.

(I/17) Randskår m. spor af fals, tykk. 0,8 cm og diameteren ca. 14 cm. fig. 16b.

Ubestemmelige kar. Denne gruppe omfatter ornamenterede skår eller skårflager så små, at de ikke nærmere har kunnet typebestemmes, samt uornamenterede randskår. De fleste af skårene er enkelt-repræsentanter for kar, og kun ganske få skår kan være fra samme kar. Endelig skal det bemær-

Fig. 14: (I/10) Skår af tragt-
kar ornamenteret med aftryk
af to-snoet tråd. Anlæg I. 1:2.

(I/10) Sherds of funnel vase
decorated with impressions of
double cord. Structure I.

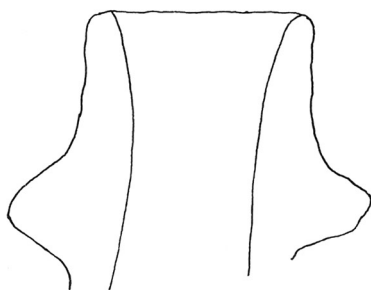
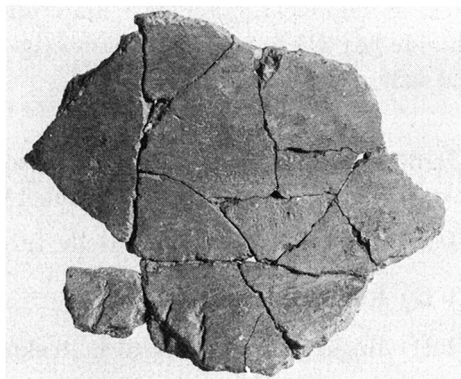

Fig. 15: (I/13) Halsen af kra-
veflaske. Anlæg I. 1:1.

(I/13) Neck of collared flask.
Structure I.

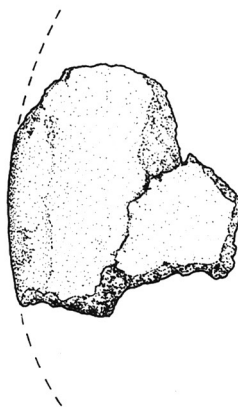

Fig. 16a-b: (I/14 og 17) Rand
af lerskive og lerskive med
fals. (lerlæg). Anlæg I. 1:1.

(I/14) Rim of clay disc and
rim of clay disc with flange
(lid). Structure I.

kes, at bundskår mangler i materialet, hvilket utvivlsomt skyldes at alle bunde har været runde, hvorfor bug- og bundskår er ét. Gruppen omfatter 30 skår:

(I/18) Randskår, under randen en zone med skrå aftryk af to-snoet tråd, herunder vandrette aftryk af to-snoet tråd. fig. 17.

(I/19) Skår med parvis parallelle furestik, fig. 18.

(I/20) Randskår uornamenteret.

(I/21) Bugskår med lodrette heltrukne linjer, fig. 19.

(I/22) Randskår med vandrette aftryk af to-snoet tråd.

(I/23) Randskår med vandrette aftryk af to-snoet tråd. Randdiameter 11 cm.

(I/24) Randskår med korte, lodrette aftryk af to-snoet tråd i kanten, herunder vandrette bundter af 4 aftryk af to-snoet tråd, herunder igen lodrette furestik. Randdiameter ca. 18–20 cm, fig. 20a.

(I/25) Randskår med 3 vandrette aftryk af to-snoet tråd. Randdiameter ca. 30 cm, fig. 20b.

(I/26) Skår med aftryk af to-snoet tråd, afbrudt af en lodret heltrukken linje.

(I/27) Skår dækket af pindstik, fig. 21.

(I/28) Randskår, uornamenteret, randdiameter ca. 10 cm.

(I/29) Skår med aftryk af to-snoet tråd og en heltrukken linje.

(I/30) Randskår, uornamenteret og randen let udtrukket.

(I/31) Bugskår med lodrette furestik, fig. 22.

(I/32) Halsskår med vandrette aftryk af to-snoet tråd, herunder et bundt af 4 lodrette aftryk af to-snoet tråd, fig. 23.

(I/33) Skår med tvestik og en heltrukken linje.

(I/34) Halsskår med kryds-og-tværsstreger, begrænset af en heltrukken linje, fig. 24.

(I/35) Bugskår med parallelle linjer af tvestik.

(I/36) Randskår med to vandrette aftryk af to-snoet-tråd, herunder lodrette aftryk af to-snoet tråd. Randdiameteren ca. 13 cm, fig. 25.

(I/37) Skår med heltrukken linje.

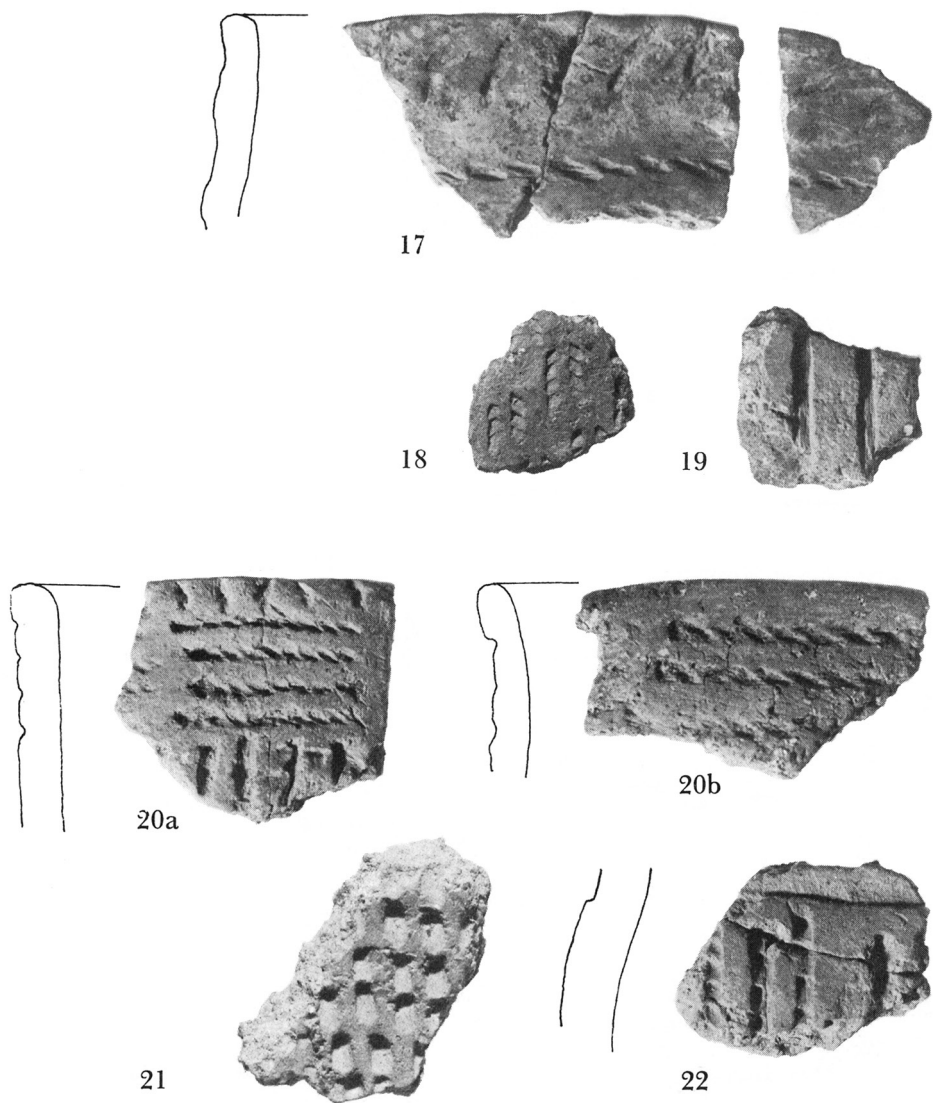

Fig. 17: (I/18) Randskår ornamenteret med aftryk af to-snoet tråd. Anlæg I. 1:1.

Fig. 18: (I/19) Skår med furestik. Anlæg I. 1:1.

Fig. 19: (I/21) Bugskår med heltrukne linier. Anlæg I. 1:1.

Fig. 20a-b: (I/24 og 25) Randskår med aftryk af to-snoet tråd. Anlæg I. 1:1.

Fig. 21: (I/27) Skår med pindstik. Anlæg I. 1:1.

Fig. 22: (I/31) Bugskår med furestik. Anlæg I. 1:1.

(I/18) Rim sherds decorated with impressions of double cord. Structure I.

(I/19) Sherd with stab-and-drag marks. Structure I.

(I/21) Channelled belly sherd. Structure I.

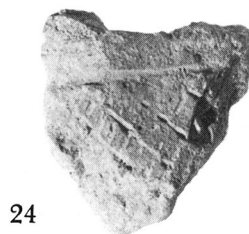
(I/24 and I/25) Decorated rim sherds. Structure I.

(I/27) Decorated sherd. Structure I.

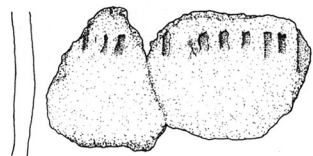
(I/31) Decorated belly sherd. Structure I.

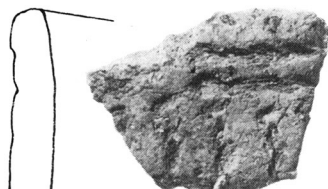
23

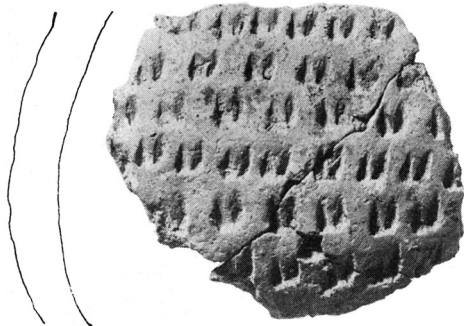
24

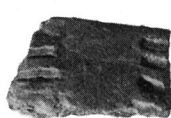
26

25

29

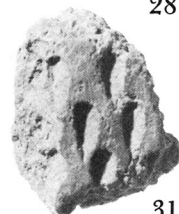
27

28

30

31

- Fig. 23: (I/32) Halsskår med aftryk af to-snoet bånd. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 24: (I/34) Halsskår med heltrukne linjer. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 25: (I/36) Randskår med aftryk af to-snoet bånd. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 26: (I/38) Halskår (?) med pindstik og heltrukne linjer. Anlæg I. 1:2.
 Fig. 27: (I/39) Randskår med heltrukne linjer. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 28: (I/41) Skår med furestik. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 29: (I/45) Bugskår med tvestik. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 30: (I/46) Skår ornamenteret med tandstokmønster. Anlæg I. 1:1.
 Fig. 31: (I/47) Skår ornamenteret med pindstik. Anlæg I. 1:1.

- (I/32) Neck sherd with impressions of double cord. Structure I.
 (I/34) Neck sherd decorated with continuous lines. Structure I.
 (I/36) Rim sherd with impressions of double cord. Structure I.
 (I/38) Neck sherds (?) with stab marks and continuous lines. Structure I.
 (I/39) Rim sherd with continuous lines. Structure I.
 (I/41) Sherd with stab-and-drag marks. Structure I.
 (I/45) Decorated belly sherds. Structure I.
 (I/46) Decorated sherd. Structure I.
 (I/47) Decorated sherd. Structure I.

(I/38) Halsskår (?) med vandrette rækker af lodrette pindstik, begrænset af en lodret heltrukken linje, fig. 26.

(I/39) Randskår med vandrette zoner af heltrukne linjer, fig. 27.

(I/40) Skår dækket af parallelle linjer lavet med pindstik.

(I/41) Skår med lodrette furestik, fig. 28.

(I/42) Skår med tvestik.

(I/43) Skår med pindstik (tvestik?)

(I/44) Skår med tvestik.

(I/45) Bugskår ornamenteret med vandrette rækker af tvestik, fig. 29.

(I/46) Skår ornamenteret i skakbrætmønster ved tætsiddende aftryk af tandstok, fig. 30.

(I/47) Skår ornamenteret af lodrette pindstik, fig. 31.

Genstande af flint

Flintøkse forelå kun ved et enkelt fragment (I/48), som et æghjørne af en firesidet sleben økse, der med rimelig sikkerhed bestemmes som en tyndnakket økse.

Pilespidser; heraf fandtes tre tværpilespidser. De er alle lavet af en flintspån, og nakken er spids eller meget smal. Længden er (I/49) 2,3 cm, (I/50) 2,4 cm og (I/51) 2,4 cm, fig. 32.

Flækkeskrabere; heraf forelå der to eksemplarer: (I/52) er retoucheret på sidekanterne og længden er 5,2 cm og ægbredden 2,6 cm. (I/53), som er overbrudt, er kun retoucheret ved æggen, og bredden er her 2,9 cm, fig. 33a og b.

Fig. 32: Tværpilespidser. Anlæg I. 1:1.
Transverse arrowheads. Structure I.

Fig. 33a-b: (I/52 og 53) Flækkeskrabere. Anlæg I. 3:4.

(I/52-53) Blade scrapers. Structure I.

Fig. 34a-c: (I/54 og 56) Flækkesegl. Anlæg I. 3:4.

(I/54-56) Blade sickles. Structure I.

Flækkesegle; heraf blev der fundet tre stykker, hvoraf de to, (I/54 og I/55) er forsynet med rygretoucher. Æggen er fint savtakket, hugget fra bug-siden. På æggen ses slidglans. Længden er henholdsvis 6,9 og 5,6 cm og bredden 2,4 og 2,5 cm. Den tredje segl (I/56) er uden rygretouche, men også her er æggen fint savtakket og med slidglans. Distalenden er afbrækket og bredden 3,0 cm, fig. 34a, b og c.

Spånbor fandtes i et enkelt eksemplar (I/57), længden er 4,8 cm og bredden 2,6 cm.

Genstande af bjergart

„*Mangekantøkse*“ (I/58). Øksens æg er let beskadiget før nedlægningen i anlægget. Længden er 14 cm, breddesiden er 5,6 cm og smalsiden 3,5 cm. Skaftullet, som er cylinderformet, er 2,0 cm i diameter. Nakkeknoppen er let markeret. På over- og undersiden ses en 0,15–0,5 cm smal fure, der går fra æg til nakke. På øksens sider er der en let markeret liste, der ud for skaftullet går over i en knop. Mod æggen deler sidelisten sig i to, som divergerer mod æghjørnerne, fig. 35.

Kværnsten. Mellem stenlægningens sten fandtes fire eksemplarer (I/59), (I/60), (I/61) og (I/62). De er alle af granit og sadelformede. Dimensionerne er omtrent ens ca. $40 \times 25 \times 14$ cm.

Rav

Perler blev fundet i tre eksemplarer, som alle var rørformede: (I/63) målte $0,8 \times 0,5$ cm, (I/64) $0,6 \times 0,8$ cm og (I/65) $0,7 \times 0,3$ cm.

Smykke (bæltelukke?). Stykket (I/66) er nærmest 8-talsformet. I den ene ende af stykket ses aftryk af et lille fossil. $7,7 \times 5,1 \times 2,1$ cm, fig. 36.

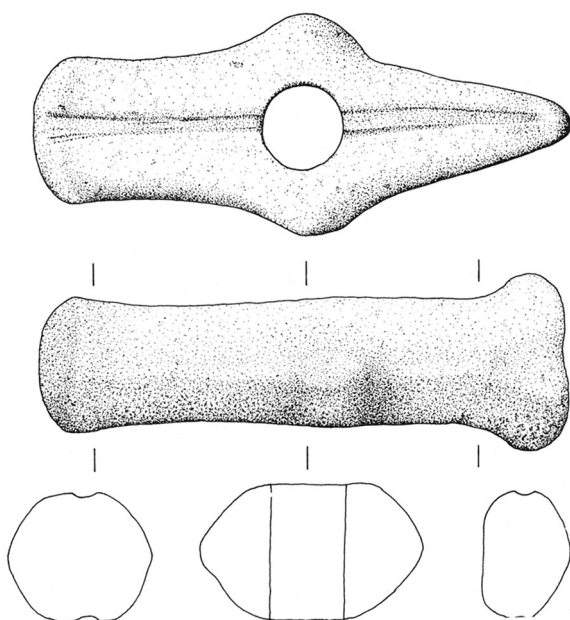

Fig. 35: (I/58) Mangekant-
økse. Anlæg I. 1:2.

(I/58) Multi-faceted axe.
Structure I.

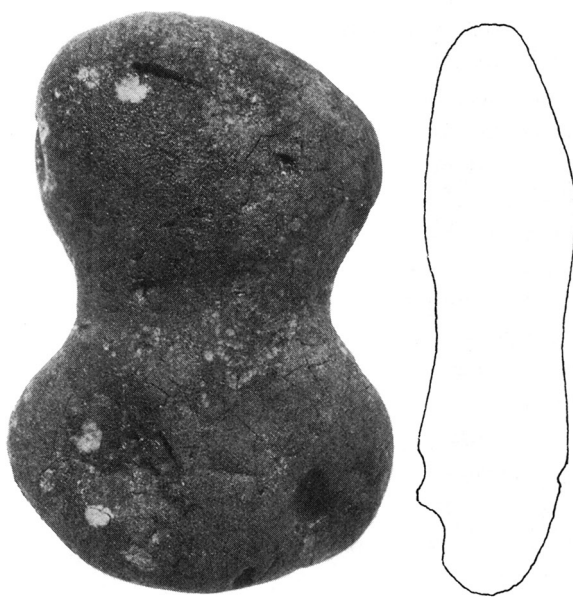

Fig. 36: (I/66) 8-talsformet
smykke af rav (Bæltelukke?).
Anlæg I. 1:1.

(I/66) Figure-of-eight orna-
ment of amber (belt buckle?).
Structure I.

KONKLUSION

Skal man forsøge at rekonstruere handlingsforløbet i anlægget, er det lettest at dele det op i tre faser, hvoraf den første omfatter, hvad der er fundet under stenlægningen, den anden er stenlægningen, og den tredje er anlæggelse af en gravhøj over området.

Fase I, som stratigrafisk er før stenlægningen, omfatter vægrende A, stolpehullerne og sandsynligvis pælehullerne. Hertil kommer grav A og de øvrige under stenlægningen værende oldsager – heriblandt de to øskenbægre, der stod tæt sammen ved vægrende A.

Den 1 meter dybe vægrende med de kraftige tætstående stolper begrænser området meget markant mod øst. Højden af stolpesætningen over vægrenden kan man naturligvis kun gisne om, men den kraftige fundering tyder på, at der ikke er tale om lav højde. Om denne stolpevæg, som stolpesætningen må have udgjort sammen med de i øvrigt ikke særligt markante stolpehuller og pælehullerne mod vest, har indgået i en eller anden samlet trækonstruktion, kunne ikke dokumenteres ved udgravningen; men forekomsten af trækulstykker og -partikler i det område, som stenlægningen dækkede, indicerer, at en eller anden trækonstruktion kan have været til stede, for på et senere tidspunkt at være blevet brændt af. Dette svarer godt til, at der øverst i og omkring vægrende A var tydelige brandspor. Iøvrigt kan man næppe få en lodretstående stolpevæg til at brænde, med mindre der er yderligere træværk til stede.

Inden for dette område er grav A anlagt direkte på jorden i „aktivitetslaget“. Graven var ved udgravningen ikke markeret på anden måde end ved et vinklet, svagt brunt fyldskifte, der mod syd og øst afgrænsede forekomsten af en række oldsager: mangelkantøksen, ravsmykket, ravperlen, tværpilene, flintseglen og flintaflslagene, som alle må have været gravgods for en mand. Har stridsøksen været placeret ved hovedet, hvilket er den oftest forekommende placering i grave, hvori de forekommer, og ravsmykket i bæltet, så viser det, at den gravlagte har ligget i retningen øst-vest med hovedet i vest. De to øskenbægre (og muligvis øskenkarret), der stod op af vægrenden, er 5 meter fra grav A's østende og har næppe noget med denne at gøre, med mindre de er placeret som votivgaver i det anlæg, der så kun har indeholdt grav A. En mere sandsynlig tolkning af deres tilstedeværelse er, at de har udgjort gravgodset til endnu en grav, der ligesom grav A har været placeret direkte på jorden i „aktivitetslaget“ uden nogen form for nedgravning. Om nogle af de øvrige oldsager, såsom halsen af kraveflasken, eller de skår, ravperler og tværpilespidsen, der blev fundet i anlæggets sydvesthjørne, kan være grav- eller votivgods eller blot bopladsindblanding, kan ikke afgøres med rimelig sikkerhed. At oldsagerne i det sydvestre hjørne kan være tilført sammen med stendækningen af fase I og således tilhører fase II, forekommer dog at være det sandsynligste.

Fase II bestod af tildækningen af fase I med fyld bestående af sten blandet med gulbrunt sand – det, der er omtalt som stenlægningen. At denne tildækning skulle have udgjort nogen særlig markant høj i form af en langhøj er ikke særlig sandsynligt, idet spredningen af sten i pløjelaget og området uden for anlægget var ret beskeden. Den stenplyndring, som kan være foretaget til etablering af randstenskæde til den gravhøj (fase III), som delvis har dækket anlægget, kan heller ikke have reduceret højen væsentligt. Nogen forklaring på at stenlægningen i dag fremtræder i to dele, gav udgravningen ikke løsning på; væsentligt synes det at være, at yderste langsider på dem begge følger kanten af vægrende A. Det må derfor være rimeligt at antage, at begge har direkte tilknytning til fase I. Det må dog bemærkes, at grav A og de to øskenbægre ligger på midtaksen gennem stenlægningen nord for den stenfrie rende.

Fase III er anlæggelse af en gravhøj på omtrent 12 meter i diameter oven på anlægget, som da sikkert har fremtrådt som en lav højning i terrænet, let at udnytte. Gravhøjens dimensioner tyder snarest på en datering til enkeltgravstiden, hvilket falder godt i tråd med de øvrige gravhøje på marken.

Foreløbig synes anlæg I at være uden paralleller inden for dansk område, først og fremmest p. g. af størrelsen. Stendækning af jordgrave er et almindeligt træk i Midt- og Nordjylland, (7), men udstrækningen af stenlaget er indskrænket til selve gravområdet. Det er ikke et ukendt fænomen indenfor tragtbægerkulturen, at et gravanlæg må tænkes i to faser, hvor den første fase er selve gravlægningen inden for en trækonstruktion, og den anden fase er nedbrydningen af denne trækonstruktion evt. ved afbrænding med påfølgende stendækning. Fra samme tid som Rustrup-anlæggene kendes de veldokumenterede jordgrave med teltformet træoverbygning (8), og fra mellemneolitisk tid kendes stendyngegravene. Disse synes også i første fase at bestå af en trækonstruktion, som i anden fase er nedbrudt og stendækket (9). Endelig har vi de såkaldte „kulthuse“ (10), der med deres righoldige indhold af keramik bliver nedbrændt og stendækket – her kan stendækningen godt stamme fra indstyrtede vægge og tag.

ANLÆG II

Udgravningen af dette anlæg fandt sted i januar 1974, efter at gdr. Niels Aage Poulsen ved efterårsplojningen i 1973 atter var stødt på sten. Denne gang var det lige vest for det felt, som var udgravet i forbindelse med

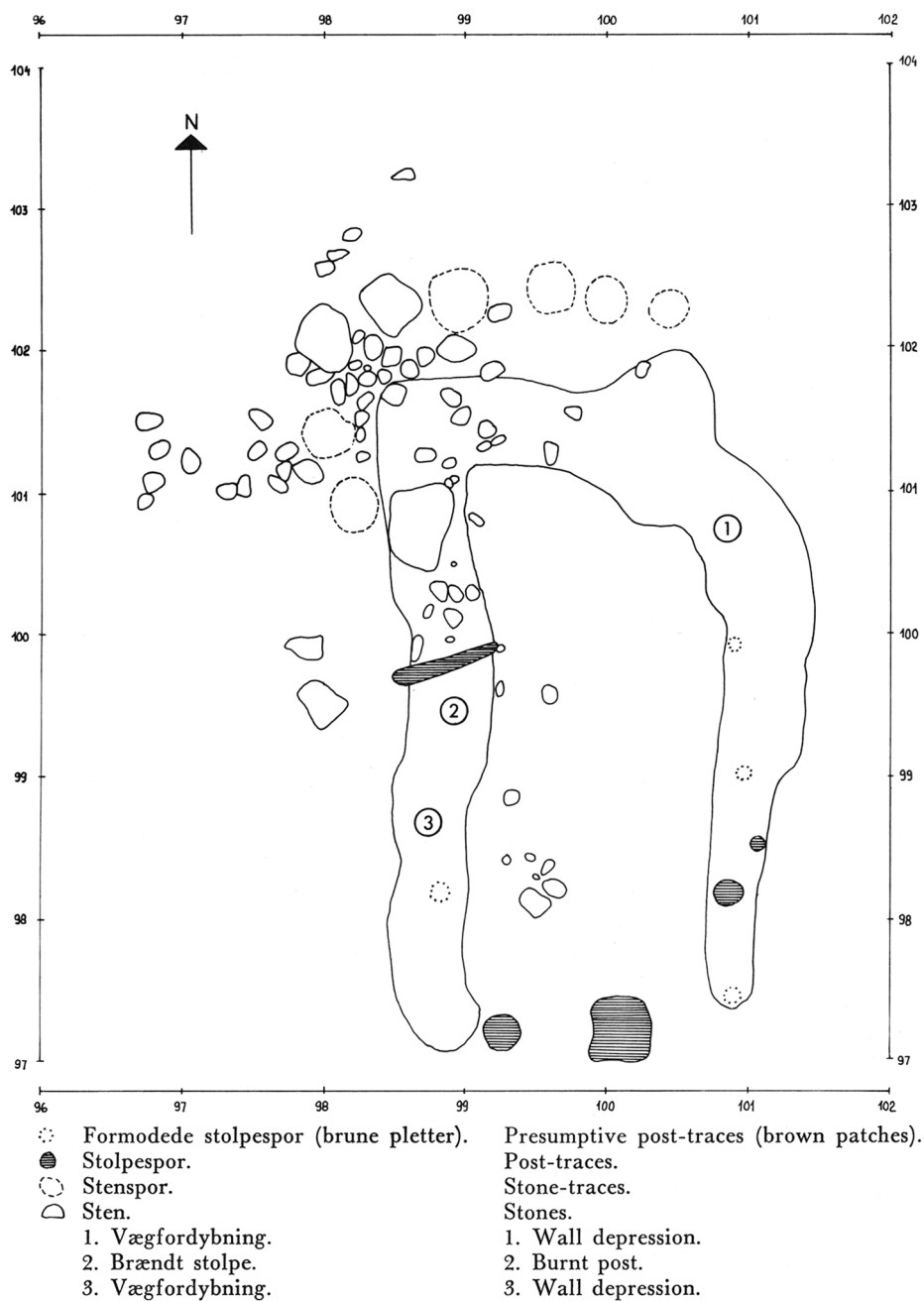

Fig. 37: Anlæg II. Plan over anlæg II efter fjernelse af brandlaget.
Plan of structure II after removal of fire layer.

undersøgelsen af anlæg I. Det nye anlæg, som lå i en afstand af kun 6 meter fra anlæg I's vestende, markerede sig inden undersøgelsen ved opløjede sten på 10–20 cm's størrelse. Niveaumæssigt adskilte stedet sig ikke fra det omgivende terræn.

Efter at et par prøvelfelter havde angivet anlæggets udstrækning, blev pløjelaget fjernet. I pløjelaget opsamledes omkring 2 m³ opløjede sten, lidt keramik, enkelte flintredskaber og små stykker brændt flint. Efter at hele pløjelaget var fjernet, fremtrådte anlægget som et nogenlunde U-formet anlæg med længderetningen nord-syd og med åbningen mod syd. Området, som anlægget lå på, hældede svagt mod syd og vest. Anlæggets nordlige $\frac{2}{3}$ -dele var dækket af et 5–10 cm tykt koncentreret brandlag. Brandlaget bestod af udvasket, hvidt sand med et meget stort

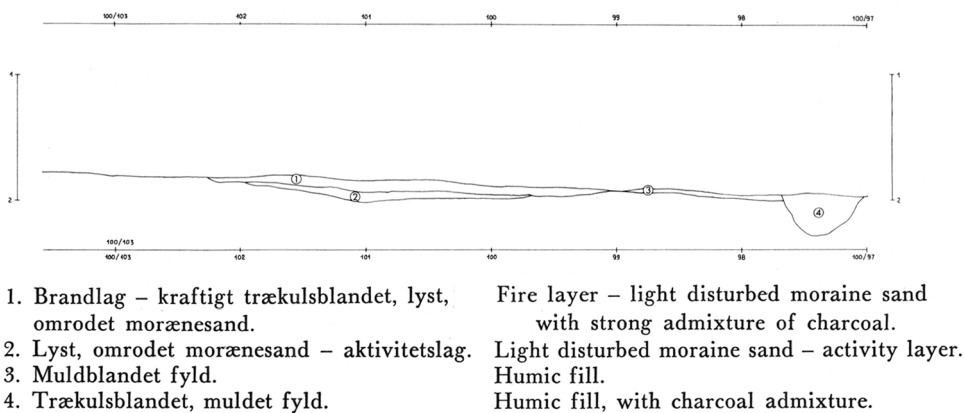

Fig. 38: Anlæg II. Længsgående snit gennem anlægget.
Longitudinal section through structure II.

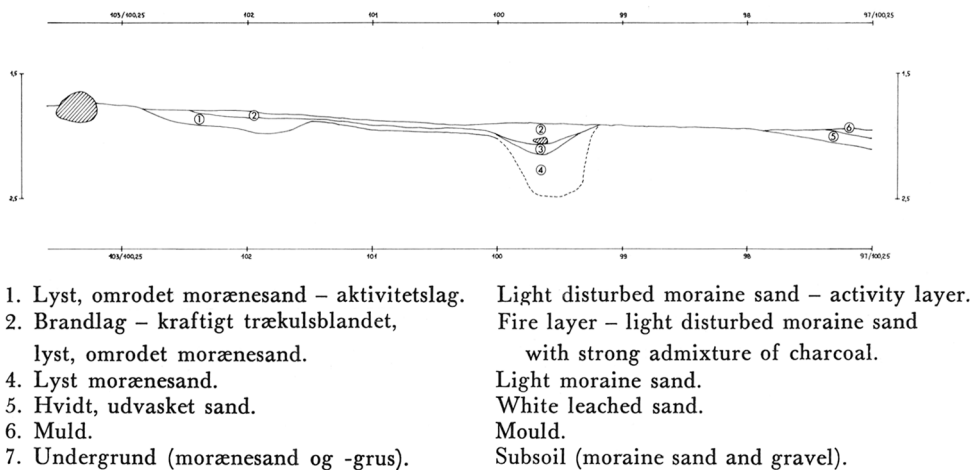

Fig. 39: Anlæg II. Tværgående snit gennem anlægget.
Transverse section through structure II.

indhold af trækul. Den sydlige $\frac{1}{3}$ -del var ikke dækket af dette brandlag, og grænsen op til brandlaget var relativt skarp og vinkelret på anlæggets længderetning. Det manglende brandlag over den sydlige tredjedel kan skyldes afpløjning. I brandlaget sås spor efter mange sten, og enkelte sad endnu tilbage i laget, hovedsagelig i det nordvestre hjørne, hvor tre sten på 50 cm's diameter ydede beskyttelse mod markredskaber. Enkelte af de sten, som endnu sad i brandlaget, var meget forvitrede, sandsynligvis efter ildpåvirkning. Den ene af de tre store sten, som sad i kanten af brandlaget, var en undergrundssten, som stak op, mens de to øvrige var en del af anlægget og sad in situ ved nordvesthjørnet. Disse to sten og stenpor af samme størrelse kunne følges i en tætstående række bag anlæggets nordende og langs den nordlige halvdels vestside – fig. 37.

For at undersøge om anlæg II havde direkte forbindelse med anlæg I, blev området mellem dem undersøgt, uden at der fandtes anlægsspor eller oldsager af nogen art.

Under brandlagets vest- og sydside fremtrådte der U-formede fordybninger, der var 15–30 cm dybe og 30–50 cm brede. Midt i åbningen mod syd fandtes et afrundet, firkantet stolpehul, hvis dybde under pløjelaget var 25 cm. I fylden til stolpehullet fandtes større stykker trækul samt et potteskår. Imellem dette stolpehul og vestsidens afslutning fandtes endnu et stolpehul, hvis diameter var 22 cm og dybden under pløjelaget 12 cm, og også her fandtes der trækul i fylden. I fylden i fordybningen langs østsiden fandtes i den nedre tredjedel to pletter på 10 cm's diameter, som gik 12 cm ned i undergrunden. De var begge fyldt med en trækulholdig mørk fyld, og må anses for at være stolpespor. Andre pletter fandtes ligeledes i fordybningerne, men i snit var de ganske flade og er derfor på fig. 37 kun stiplet som stolpespor. På tværs henover den vestlige fordybnings midterste tredjedel fandtes en 10 × 50 cm stribe af store stykker trækul, som næppe kan være andet end resterne af en væltet, forkullet stolpe.

Oldsager

I brandlaget, som blev meget omhyggeligt udgravet, fandtes en række oldsager, heriblandt keramik og flint. Desuden fandtes mange stumper og klumper af lerklining med aftryk af grene eller pinde. Oldsagerne fandtes i laget uden nogen bestemt orden, fragmenter til samme kar fandtes f. eks. spredt over hele brandlagets område. Uden for brandlagets område fandtes praktisk talt ingen oldsager. En enkelt opskærpet, sleben, tyndnakket flintøkse (II/23) fandtes lige uden for nordvesthjørnet i jord, som var omrodet af ploven. Den bar ikke spor af markredskaber, så den er næppe flyttet meget fra sin primære plads, som sikkert har været brandlaget. I den pløjjord nord for anlægget, der blev fjernet ved udgravningens start, blev der fundet en tyknakked flintøkse af enkeltgravstype, men

spor af plov på den viste, at den må have været flyttet af markredskaber, og intet tydede på, at den havde nogen relation til anlægget (øksen blev desværre senere stjålet). Ialt blev der fundet 153 skår i brandlaget. Heraf var 60 stykker ornamenteret. De fleste af skårene var små, i gennemsnit på 5–6 cm². Af de ornamenterede skår var det muligt at samle flager af 3 forskellige kar. Af det ene, som er udsmykket med en vandret liste ved randen og herunder 4 vandrette aftryk af tosnøet tråd, er halsen næsten intakt (II/1). En del af de største uornamenterede skår har muligvis udgjort bunden til dette kar. De 2 andre skårflager er fra små bægre forsynet med forskellige pindstik, for begges vedkommende i et fladedækkende mønster (II/9) og (II/14). Desuden fandtes rester af mindst 2 lerskiver, den ene med glat rand og den anden med pindstik i randen. De øvrige ornamenterede skår er små enkeltfragmenter af kar.

Flintinventaret omfatter 3 flækkeskrabere (II/17), (II/19) og (II/48), et kombineret bor og skraber med slibespor (II/50), æggen af en tværpil (II/34), 2 flækkeseglé (II/54) og (II/55), 3 flintfliser med slibning (II/2), (II/3) og (II/4) og omkring 20 stk. flintaffald.

Lerklining foreligger i mange stykker jævnt fordelt over hele brandlaget. På de største stykker ses aftryk af pinde eller grene på 2–3 cm's diameter.

Inden for anlæggets nordvesthjørne i brandlaget fandtes en mindre samling brændte hasselnødder. Enkelte af nødderne var helt bevaret og bar ikke spor af dyregnav.

OLDSAGSBESKRIVELSE

Keramik

Denne gruppe omfatter skår og skårflager fra bægre og lerskiver. På grund af skårstørrelsen har bægergruppen ikke kunnet opdeles i snævre grupper, såsom øskenbægre, øskenkar o. a. Listen omfatter alle ornamenterede skår og randskår.

(II/1) 15 skår af rand og hals. Randdiameteren er 1,5 cm. På randen er der udvendig en ca. 1 cm bred liste med skrå pindstik og herunder 4 vandrette aftryk af to-snoet tråd, fig. 40.

(II/5) Randskår uornamenteret, randdiameter ca. 12 cm.

(II/9) Skår fra overgangen bug-hals. Ornamenteret med lodrette furestik, fig. 41.

(II/43) Skår fra overgangen bug-hals. Ornamentikken består af et vandret tætstående vinkelmønster lavet med heltrukne linjer. Vinkelmønstreet er afbrudt af to lodrette heltrukne linjer. Sandsynligvis fra samme kar som (II/9), fig. 42.

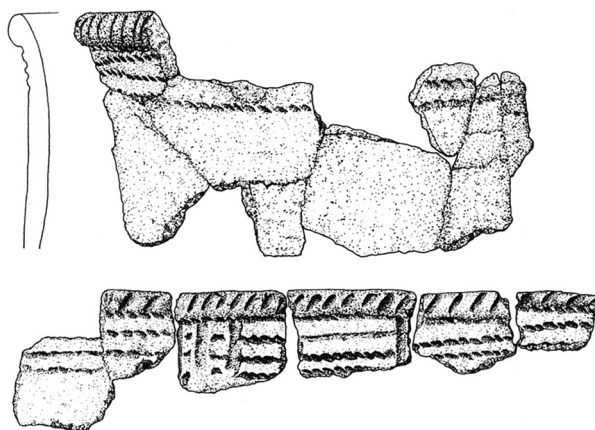

Fig. 40: (II/1) Hals af bæger med tilhørende randskår ornamenteret med pindstik, furestik og aftryk af to-snoet tråd. Anlæg II. 1:2.

(II/1) Neck of beaker with decorated rim sherds from the same vessel. Structure II.

(II/12) Skår med tre lodrette linjer i furestik.

(II/22) 2 randskår. Under randen er der et vandret vinkelmønster i pindstik. Randediameter ca. 14 cm, fig. 43.

(II/14) 5 skår af hals og bug. På halsen er der 2 vandrette aftryk af to-snoet tråd, herunder tre lodrette rækker tvestik. Bugen er ornamenteret med tvestik, fig. 44.

(II/15) Randskår uornamenteret.

(II/16) Randskår uornamenteret.

(II/24) Randskår uornamenteret.

(II/37) Randskår, randediameter ca. 20 cm.

(II/44) Skår ornamenteret med skråstillede pindstik, muligvis sammenhørende med (II/22).

(II/46) Skår ornamenteret med pindstik.

(II/53) Skår ornamenteret med 4 lodrette linjer, 1 er et aftryk af to-snoet tråd og 3 er heltrukne linjer.

(II/30) Skår ornamenteret med vandrette aftryk af to-snoet tråd.

Lerskiver. Heraf foreligger der 5 randskår, repræsenterende mindst 2 skiver.

(II/21) Randskår med skrå pindstik i randen. Tykk. 1,1 cm, fig. 45a.

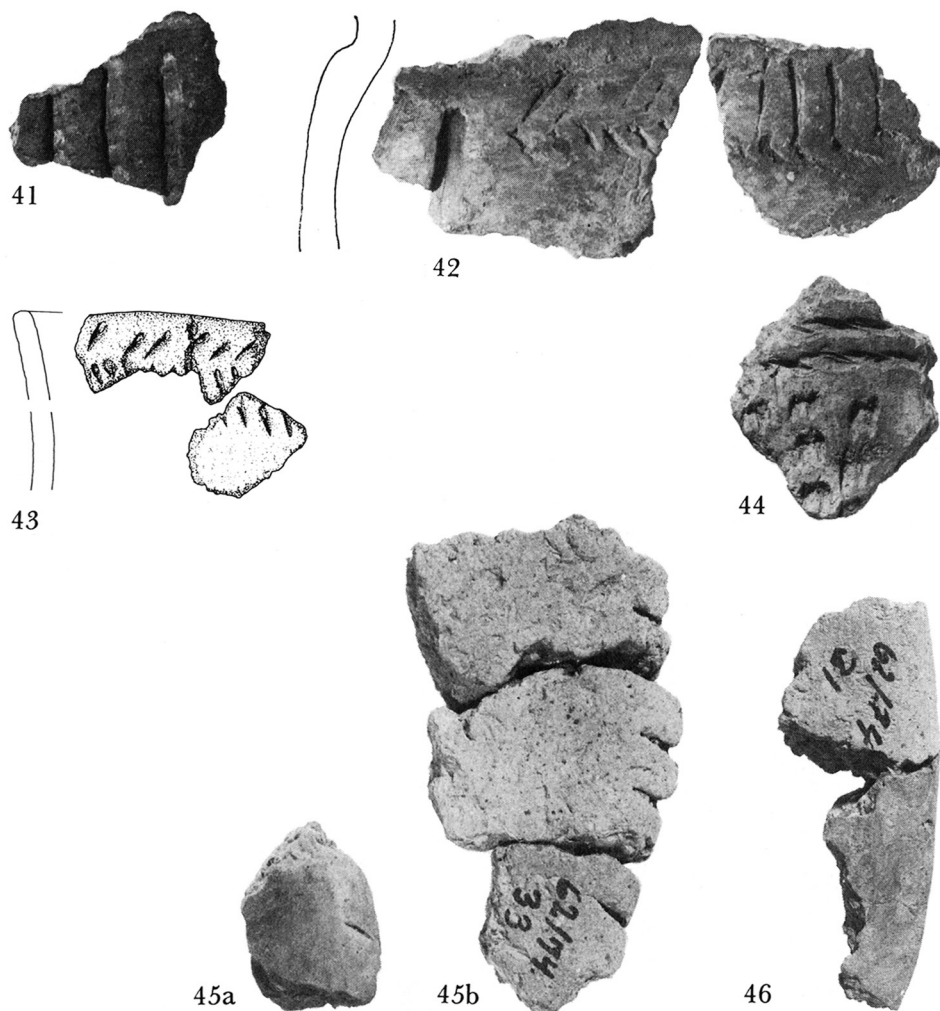

Fig. 41: (II/9) Bugskår med furestik. Anlæg II. 1:1.

Fig. 42: (II/43) Skår fra overgangen bug-hals ornamenteret med heltrukne linjer. Anlæg II. 1:1.

Fig. 43: (II/22) Randskår med pindstik. Anlæg II. 1:2.

Fig. 44: (II/14) Halsskår med tvestik og aftryk af to-snoet tråd. Anlæg II. 1:1.

Fig. 45a-b: (II/21) Randskår af lerskive med pindstik. Anlæg II. 1:1.

Fig. 46: (II/31) Randskår af lerskive med pindstik og uornamenteret randskår af lerskive. Anlæg II. 1:1.

(II/9) Belly sherd with stab-and-drag. Structure II.

(II/43) Sherds from the transition between neck and belly decorated with continuous lines. Structure II.

(II/22) Decorated rim sherds. Structure II.

(II/14) Decorated neck sherd. Structure II.

(II/21 and II/33) Rim sherds of decorated clay lid. Structure II.

(II/31) Undecorated rim sherds of clay disc. Structure II.

- (II/33) Randskår ornamenteret med pindstik. Diam. 18–20 cm, fig. 45b.
 (II/31) Randskår uornamenteret. Diam. ca. 20 cm og tykk. 1,1 cm, fig. 46.
 (II/27) Randskår uornamenteret. Tyk. 1,1 cm.
 (II/32) Randskår uornamenteret. Tyk. 1,2 cm.

Flint

Flintøkse, heraf foreligger tre små fliser (II/2), (II/3), (II/4) og en skærpet økse (II/23).

(II/23) Opskærpet, tyndnakket flintøkse; slibespor ses på de højeste punkter, æggen afslået, $20,5 \times 9,0 \times 2,5$ cm, fig. 47.

Flækkeskrabere foreligger i tre eksemplarer, alle kun med ægretouche. (II/17) var 6 cm lang og ægbredden $2\frac{1}{2}$ cm, (II/19) var 6,5 cm lang og 3,2 cm bred, og (II/48) var overbrækket med en ægbredde på 3,0 cm, fig. 48a og b.

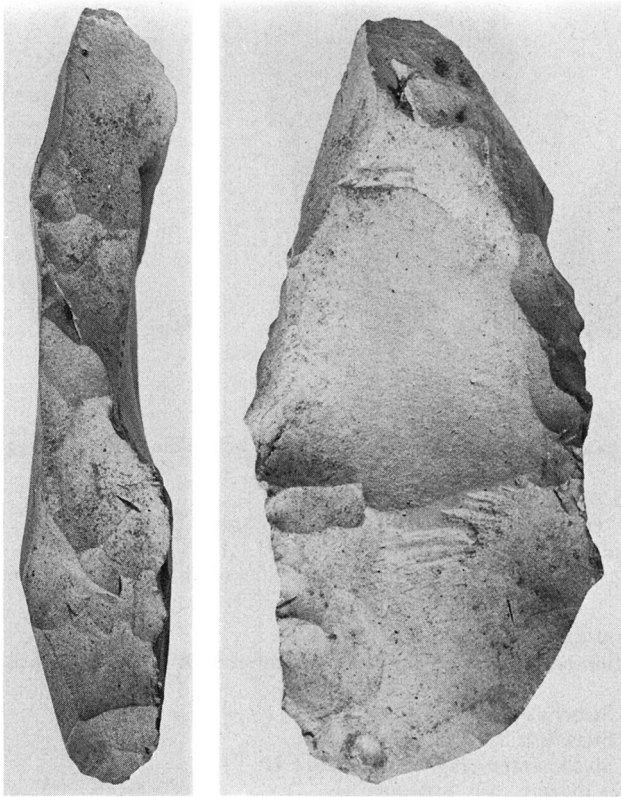

Fig. 47: (II/23) Opskærpet flintøkse. Anlæg II. 1:2.

(II/23) Resharpended flint axe. Structure II.

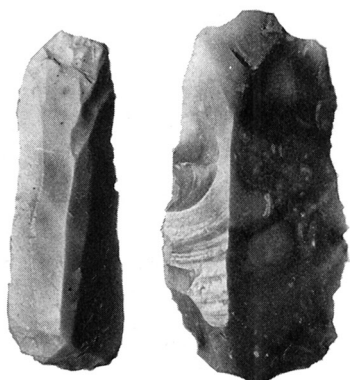

Fig. 48a-b: (II/17 og 19) Flækkeskrabere. Anlæg II. 3:4.

(II/55 and II/54) Blade sickles, one broken at both ends. Structure II.

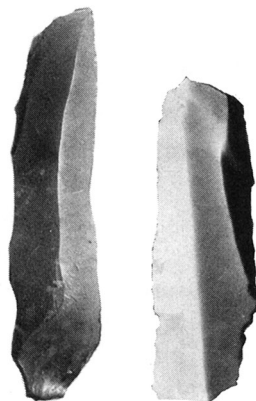

Fig. 49a-b: (II/55 og 54) Flækkesegl. Anlæg II. 3:4.

(II/17 and II/19) Blade scrapers. Structure II.

Flækkesegle. To uretoucherede flækker med slidglans langs den ene æg synes at repræsentere denne gruppe. (II/54) var overbrækket i begge ender, og bredden var 1,8 cm. (II/55) var 6,8 cm lang og 1,6 cm bred samt ildskørnet, fig. 49a og b.

Pilespidser. En enkelt ildskørnet ægende af tværpil fandtes. Ægbredden var 2,1 cm (II/34).

Kombineret bor og skraber. Heraf fandtes et tykt stykke (II/50). Under skraberæggen ses slibespor. $4,0 \times 3,7 \times 1,6$ cm.

Datering og kulturel placering

Kulstof-14-datering af anlægget blev foretaget af Nationalmuseets kulstof-14 laboratorium. Trækullet, der blev indsendt, stammede dels fra den brændte stolpe, der lå henover fordybningen i vestsiden, dels fra de brændte hasselnøddeskaller, samt af trækul udtaget nederst i den vestlige fordybning ved den sydvestlige profil. Den daterede prøve fra K-2355 gav til resultat 2970 ± 100 f. Kr., hvilket ligger inden for måleusikkerheden for kulstof-14-dateringerne fra anlæg I.

Arkæologisk vurdering. Keramikens ornamentik og form er identisk med keramikken fra anlæg I. Bortset fra enkelte pindstikmønstre, som synes uden sidestykke i hidtil publiceret materiale, er de identiske med periode C i tidlig neolitisk tid (11), og kulturelt tilhører de ligesom anlæg I den nordjyske ikke-megalitiske gruppe. De øvrige oldsager af flint, der var i brandlaget, modsiger ikke denne datering.

Tolkning af anlæg II

Anlægget kan næppe tolkes som andet end grundplanen af et U-formet hus, hvis åbning har vendt mod syd. Bagtil mod nord, og måske langs langsiderne, har sten på 50 cm's størrelse støttet væggene, som har stået i de lave fordybninger. Midt i åbningen har der stået en kraftig stolpe, som kan have været tagbærende. At huset helt eller delvis har været lerklinet, viser de mange brændte stumper heraf. Bredden af huset har indvendig været 1,55 meter og den indvendige længde 4 meter. At huset er nedbrændt er klart dokumenteret ved det kraftige brandlag, der svarer til husets omrids.

Det er fristende at tolke huset som værende et gravanlæg, ikke mindst på grund af dets beliggenhed i forhold til anlæg I. Det lå kun 6 meter fra vestenden og i direkte forlængelse af anlæg I og vinkelret på dets midtakse. For en sådan tolkning kunne husets ringe brede tale, samt at det er brændt ned og muligvis stendækket. Stendækningen kan dog også stamme fra indstyrtede vægge og tag. Endvidere forekommer det mærkeligt, at oldsager ikke er fundet uden for anlæggets omrids, selv om ploven har gået dybt.

For en tolkning som almindelig bolig taler, at oldsagerne i brandlaget synes at genspejle bopladsinventar.

Nogen endelig stilling til de to tolkninger kan ikke tages, men man kan, som så ofte før, håbe på, at supplerende fund kan bidrage til en løsning af spørgsmålet.

APPENDIX

To ikke tidligere publicerede jordgrave fra Midtjylland.

Jordgraven ved Hedegårde var beliggende i Them sogn, kun 2 km syd for Rustrup. Den blev fundet i 1968, da gdr. Preben Brøndum under markarbejde stødte på sten. Da han fjernede stenene, stødte han på ravperler, brændt flint, trækul og et par store nedgravninger i undergrunden. Museumsinspektør C. L. Vebæk, Nationalmuseets I. afd., hørte om fundet, da han var i færd med en udgravning i umiddelbar nærhed. Da C. L. Vebæk besøgte stedet, var gårdejerens gravning ikke helt afsluttet, og en afsluttende undersøgelse kunne foretages (12).

Stedet, hvorpå jordgraven var placeret, var en bred lavning mellem to bakker – selve marken er flad og sandet. Inden udgravningen havde en svag aflang højning røbet stedet. Den stenlægning, som gårdejeren havde fjernet, havde haft en udstrækning på ca. 5 meter i retningen øst-vest og 2,25 meter i nord-syd. Stendyngen havde været ganske flad, lavet af sten

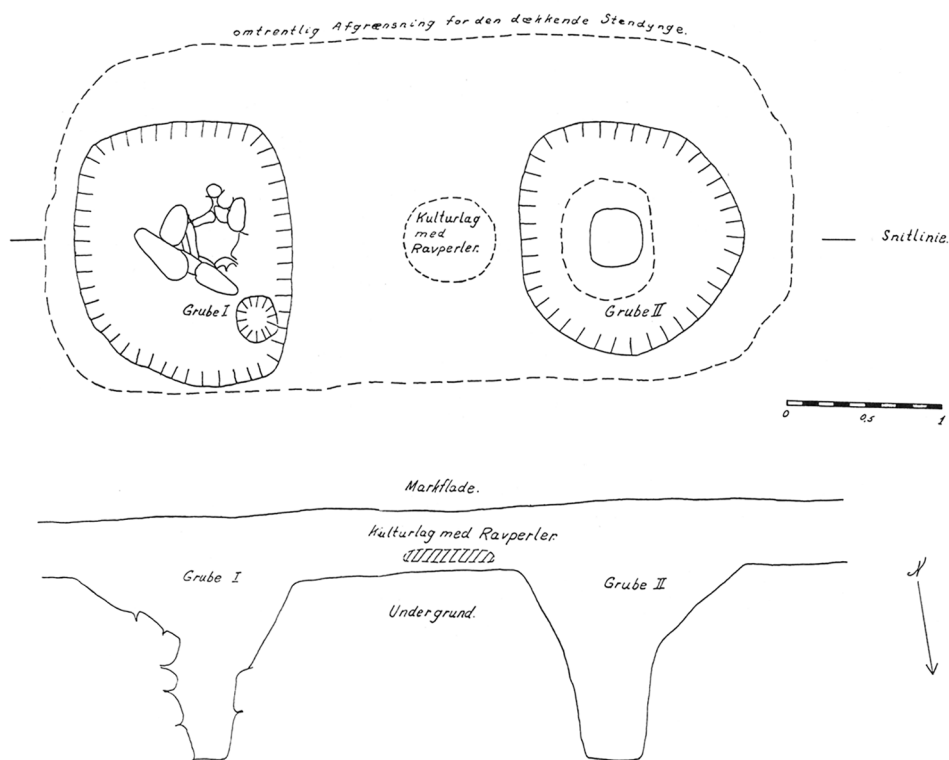

Fig. 50a-b: Hedegårde-graven, i plan og snit. (Originaltegning ved C. L. Vebæk).
The Hedegårde grave in plan and section.

på ca. 10 cm's diameter. Stenene lå i 2-3 lags tykkelse, og overkanten af stenene lå i pløjedybde. Mellem de opgravede sten havde der været lidt brændt flint.

Efter at stenene var blevet fjernet, fandtes der i undergrunden, som bestod af gulbrunt sand, to store tragtformede nedgravninger. Disse nedgravninger var foroven 1,4-1,6 meter brede og forneden 0,2-0,4 meter brede. De to nedgravninger har hver rummet en stolpe, hvis diameter angives af stenforingens indvendige diameter på ca. 30 cm. Den sydligste af nedgravningerne var foret med sten, opbygget omtrent som en brønd, og fylden i denne nedgravning bestod af sand, lidt trækul og enkelte sten. Fig. 50 a og b.

Midt imellem de to nedgravninger, inden for et lille område på $0,5 \times 0,5$ meter, havde gårdejeren fundet 40 ravperler. Det samlede fund af ravperler omfatter mindst 70 stykker, hvoraf 13 var små eller mindre, klumpformede, 44 var små og rørformede og desuden er der 13-16 perlefrag-

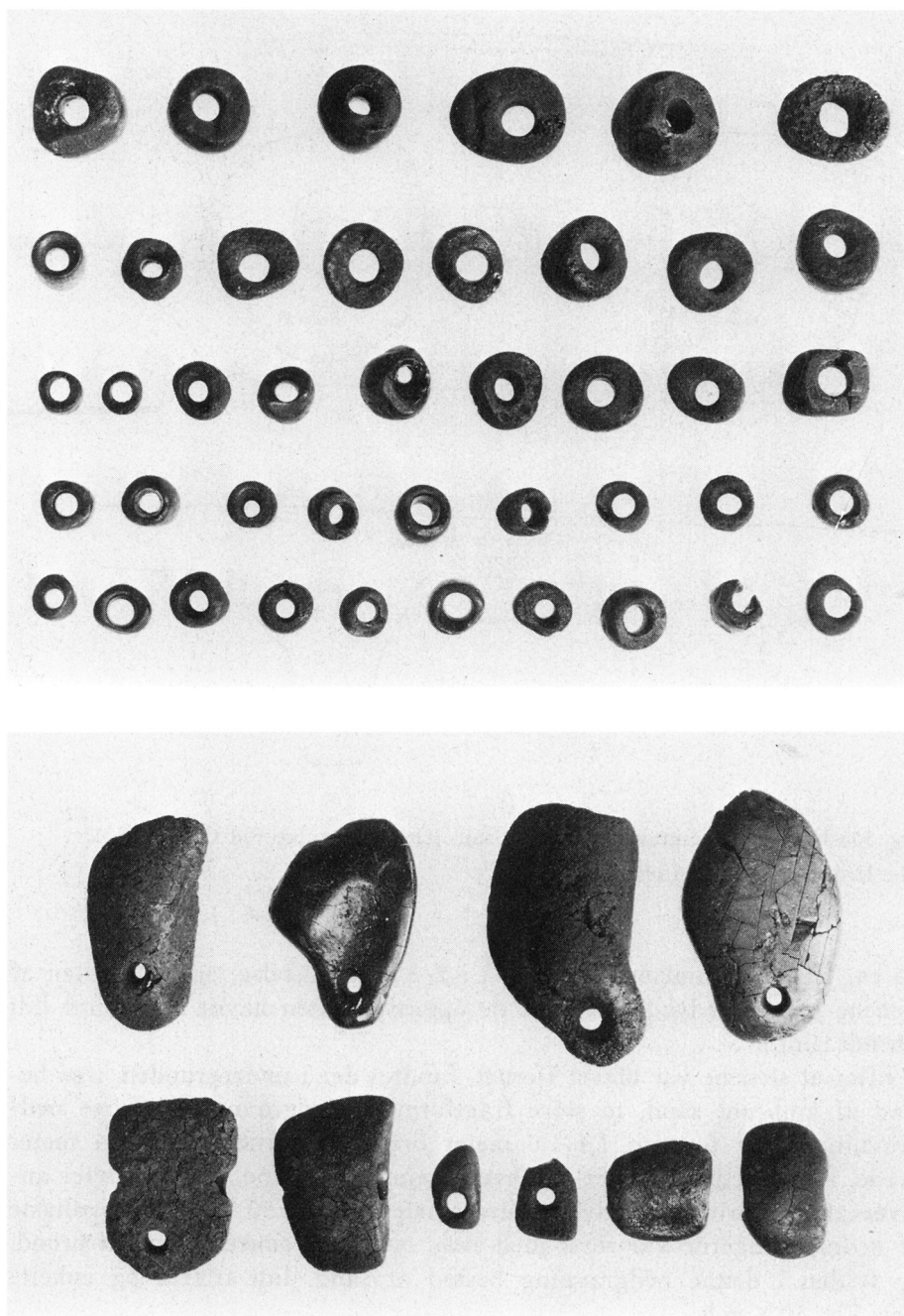

Fig. 51: Hedegårde-graven. Ravperler fra graven. 3:4.
Amber beads from the Hedegårde grave.

menter af begge kategorier. Ravperlerne, som var gravens eneste oldsager, var af en almen type, der kendes fra både tidlig- og mellemneolitisk tid, fig. 51.

Graven svarer ret nøje til de jordgrave fra tidlig-neolitisk tid, som har haft teltformet træoverbygning, (13). Dette fund fra Hedegårde synes at bekræfte handlingsforløbet ved disse teltformede grave, d. v. s. at den døde med gravgods, her ravperler, bliver stedt til hvile på et leje af brændt flint, hvorover der er rejst en teltformet træoverbygning, hvis ås har hvilet på de to svære stolper, der i hver ende af graven er gravet ned i undergrunden. Efter en tid bliver overbygningen fjernet, brændt af, og området stendækkes. Der har været nogen usikkerhed om, hvorvidt de kraftige stolper har stået lodret eller skråt i forhold til hinanden, men Hedegårdefundets stolpehuller viser klart, at stolperne må have stået lodret (14).

En formodet jordgrav fra Anebjerggård. Anebjerggård, på hvis mark fundet blev gjort, ligger i Linå sogn, omkring 8 km øst for Silkeborg. Her udgravede Silkeborg Museum i 1960 en stenlægning, som var meget ødelagt ved markarbejde. Den målte ca. 5×4 meter og var lavet af sten på 20–40 cm's diameter, lagt uregelmæssigt i flere lag. I jorden over stenlægningen fandtes et mindre antal jernalderpotteskår og små stumper af jernslagge. Da stenene blev fjernet opdagedes en lille grube midt under anlægget. Fra denne grube blev der hjemtaget tre fragmenter med friske brudflader, stammende fra en øskenflaske med lang, smal hals og lodrette plastiske lister på bugen, fig. 52a. Endvidere fandtes i gruben spidsen af en dolkstav, fig. 52b og et stykke utildannet rav.

Fig. 52a–b: Anebjerggård-graven. Øskenflaske ornamenteret med lodrette, plastiske lister på bugen 1:2 og spidsen af overbrudt dolkstav. Anebjerggård-graven. 3:4.

The Anebjerggård grave. Part of cordoned lugged flask and the end of a broken dagger tang.

Flasken kan dateres til tidlig neolitikum C og har sine nærmeste paralleller i det syddanske område. Desværre blev området under stenene, som da sikkert rummede en jordgrav, ikke udgravet systematisk, idet man gik ud fra, at stenlægningen var en hustomt fra jernalderen, hørende til de meget rige bosættelser fra ældre jernalder, der findes spredt over hele marken.

SUMMARY

Early Neolithic structures at Rustrup

In the period 1971–1974 Silkeborg Museum excavated two Early Neolithic structures of the Funnel Beaker culture at Rustrup about 10 km south of Silkeborg (fig. 1).

STRUCTURE I

The structure lay under a completely demolished barrow from either the Stone or the Bronze Age and consisted of an east-west oriented rectangular stone setting measuring 13×6 m (fig. 2 and 3). The stones, which mainly lay in a single layer, varied in size between 20 and 50 cm. Between them was a quantity of burnt flint. The setting seemed to consist of two parts, but this may be due to later disturbance. Its edge was marked to the north, west and east by oblong stones, lying close together. From the north-west corner, curving to the west, was a row of stones which is thought to be part of the kerb of the barrow.

Between the subsoil and the setting was a 10–20 cm thick layer of brown-spotted leached sand containing many charcoal fragments and particles. From this layer and into the subsoil could be separated two rows of stake-holes, possible post-holes, a wall trench, a grave, and a single pit (fig. 4).

Stake-holes

At the west end of the structure were two staggered parallel rows of stake-holes. A connection between the two rows could not be demonstrated on account of disturbance. The diameter of the stakes was 7–8 cm.

Post-holes

A row of round and oval brown marks containing charcoal particles is thought to represent post-holes, but this identification is not certain.

Wall trench

At the east end of the structure was a trench, strongly concave to the west. Its length was 4.9 m, width 1.05–0.80 m and depth 1.20–1.08 m. It contained distinct traces of posts about 20 cm in diameter, which stood close together and were supported by stones about 10–30 cm in length.

Grave A

In the middle of and immediately under the north part of the setting was an ill-defined brown patch of soil with an angular outline; the width varied between 10 and 30 cm and the thickness was less than 10 cm.

Within this area were found *inter alia* the multi-faceted axe (fig. 35) and the amber ornament (fig. 36). Other indications of a burial such as a rim of stones were not observed.

Pits

Eight pits were found in the subsoil, partly under the structure. All except one (pit A) were empty. This pit seems to be linked to the structure, since a potsherd which it contained derived from a complex of sherds in the layer between the stones and the subsoil.

Artefacts

The layer between the stone setting and the subsoil yielded a number of artefacts, mostly pottery but also amber beads, an amber ornament, flint implements, and a multi-faceted axe of greenstone, among other objects.

The artefacts were in most cases found within three areas under and between the stones of the setting: at and just outside the south-western corner, in the centre in the area marked grave A and in the middle of the west side of the wall trench. A few isolated finds were also made.

The objects from the south-west corner comprise potsherds, clay discs, a transverse arrowhead and two amber beads.

The pottery comprises fragments of decorated and undecorated vessels. About half the sherds could be united to form a single base and the remainder to small surfaces deriving from 4–6 vessels. Two of these complexes derive from small beakers with covering ornament and different stab-marks (fig. 13 and 29), and the third from a larger funnel beaker with four horizontal rows of cord impressions under the rim and short vertical cord impressions collected in groups under the neck (fig. 14).

Three fragments seem to derive from the same clay disc (fig. 16). Other finds were a transverse arrowhead (fig. 32) and at the south-west corner of grave A a short and a long cylindrical amber bead. It could not be determined with certainty whether a number of the objects found in this area had been deliberately placed there or whether they should be regarded as adventitious material from the settlement, which was otherwise only slightly represented in the structure. Whatever the case, the stratigraphy shows that the artefacts are coeval with or perhaps older than the structure.

The other artefact area lay just under the northern part of the stone setting. Within an area measuring 4 m² the following objects were found: a multi-faceted axe of greenstone (fig. 35), a figure-of-eight amber ornament (fig. 36), a short cylindrical amber bead, two transverse arrowheads (fig. 32), a flint sickle, and three flint chips. The position of the various items is shown in fig. 4. All except the amber bead lay within the angular area called grave A and the assemblage must be grave goods. No traces of a skeleton were found, but this is not surprising when the nature of the soil is taken into account.

About 1 m west of the centre of wall trench A, just under the stone setting, were two lugged beakers (fig. 9a–b), standing about 20 cm apart. No traces

of a grave were found around them; they may be burial goods, but it is also possible to regard them as votive objects. 2 m south of the spot where the two beakers stood, at the top of the wall trench and in front of it to the west, the fragments of a large lugged vase were found (fig. 11). It was not possible to decide whether this was intrusive settlement material or, perhaps with the two lugged beakers, an integral part of the find. The same applies to the neck of a collared flask (fig. 15) which lay mid-way between grave A and the two lugged beakers.

Artefacts which must be considered intrusive settlement material are very modestly represented apart from the possible element at the south-western corner. Only a few scattered potsherds, the edge corner of a four-sided, polished, thin-butted axe, a couple of scrapers (fig. 33a-b) and a flake borer can be characterized as such, possibly with the addition of two blade sickles (fig. 34a-b) which lay between the stones in the area above grave A.

Dating

Two charcoal samples were extracted from wall trench A and submitted to C_{14} determination at the National Museum. One sample consisted of charcoal found in a circle comprising the periphery of a post about 20 cm in diameter, placed in the trench. This must indicate quite accurately the time at which the post was erected – 2960 ± 100 B. C. The other sample was recovered from the post traces seen in section fig. 6 and gave 3020 ± 100 B. C. All dates are given in conventional C_{14} years.

The two lugged beakers, which stood under the stone packing up to the wall trench A, are well known type specimens within the non-Megalithic group of the Funnel Beaker culture, which must be dated to period C of the Early Neolithic (3). The same applies to the ornamented pottery from the south-west corner of the structure and the fragments of the lugged vase at the south end of wall trench A. The other ceramic material, which must be considered coeval with the structure and certainly no younger, does not contradict this dating.

The multi-faceted axe has until recently not been found in certain association with datable artefacts in Denmark, but nearly a dozen graves have shown that a dating to Early Neolithic C is most likely, with respect to the type in question here (4). A new grave find from Dragsholm shows that the multi-faceted axe in another form than the Rustrup axe is found with pottery of Early Neolithic A type. The Dragsholm grave is C_{14} -dated to 2890 ± 100 B. C., i. e. slightly later than the Rustrup structure (5). The Rustrup structure's C_{14} datings indicate, like other C_{14} datings (6), that the schematic division of Early Neolithic into consecutive A-, B- and C-phases applied to the whole of Denmark, cannot be considered universally valid.

Reconstruction of events

If one attempts to reconstruct the course of events in the structure it is easiest to divide it into three phases, the first (I) comprising what was found under the stone setting, the second (II) the stone setting and the third (III) the erection of a burial mound over the area.

Phase I, which is stratigraphically prior to the stone setting, comprises trench A, the post-holes and probably the stake-holes, grave A and the objects found under the stone setting.

The deep wall trench defines the area very clearly to the east. Whether the posts of which there were traces in the charcoal with the other not particularly

well-defined post-holes and stake-holes to the west were originally part of a single wooden construction could not be determined by excavation, but the occurrence of charcoal in the area covered by the stones suggests that some kind of wooden construction, which was later burnt, may have been present.

Within this area, between the wall trench and the stake-holes, grave A was laid direct on the soil surface. It was not manifest in any other way than by an angular brownish patch which to the south and east defined the occurrence of a series of artefacts: the multi-faceted axe, the amber ornament, the amber bead, the transverse arrowheads, the flint sickle and flint chips, which must have been grave goods for a man.

The two lugged beakers (and possibly the lugged vase), which stood near the wall trench, are 5 m from the east end of grave A and have hardly any connection with this, unless they were placed as votive offerings in the structure which then only contained grave A. A more likely explanation is that they comprised the grave goods of yet another grave, which like grave A was placed direct on the ground without any kind of excavation. It cannot be determined with reasonable certainty whether any of the other artefacts are grave or votive goods or merely settlement intrusions.

Phase II comprised the covering of phase I with stones. It is not very likely that this would have given rise to a prominent barrow.

Phase III comprised the erection of a burial mound about 12 m in diameter above the structure in the Stone or Bronze Age.

So far, structure I seems to be without parallels in Denmark. The covering of ground graves is a common feature in Central and North Jutland (7), but the cover is confined to the grave area itself. It is not an unknown phenomenon in the Funnel Beaker culture that a grave must be perceived in two phases, the first comprising the actual burial within a wooden construction and the other the destruction of this wooden construction perhaps by setting fire to it, and covering the area with stones (8–10).

STRUCTURE II

This structure was excavated in January 1974. It lay immediately west of the area excavated in connection with structure I and only 6 m from the west end of the stone setting. It was manifest before excavation only by stones 10–20 cm long brought up by the plough; no elevation was apparent.

The structure appeared as an approximately U-shaped feature oriented north-south, opening to the south. In the middle of the opening was a post-hole. The northern two-thirds of the structure was covered by a 5–10 cm thick concentrated fire layer consisting of leached white sand with a very large content of charcoal. The southern third was not covered in this manner and the boundary to the fire layer was relatively sharp and perpendicular to the long axis of the structure. The absence of a fire layer here may be due to ploughing. In the fire layer there were traces of many stones, and a few still remained, mainly in the north-western corner where two large stones afforded protection from farm implements. These two stones and traces of stones of the same size could be followed in a close row behind the north end of the structure and along the west side of the northern half (fig. 37). To decide whether structure II had a direct connection with structure I, the area between them was investigated without any traces of structure or artefacts of any kind being found.

Artefacts

In the fire layer a number of artefacts, including pottery and flint, were found, with many fragments of clay daub. The artefacts were randomly arranged, fragments of the same vessel, for example, being found throughout the fire area. Outside the fire layer practically no artefacts were found. A solitary polished, thin-butted flint axe (fig. 47) was found *ex situ* just outside the north-west corner.

The pottery from the fire layer comprised 153 sherds; 60 of these were decorated and could be united to represent three vessels. In one of these, which is decorated with a horizontal moulding near the rim and under this four horizontal cord impressions, the neck is almost intact (fig. 40). A number of the largest undecorated sherds possibly represented the base of this vessel. The two other decorated segments are from small beakers furnished with various stab-marks, in both cases in a pattern covering the surface (fig. 41 and 44). Among the sherds were the remains of two small clay discs, one with a smooth rim and the other with stab-marks on the rim (fig. 45a-b and 46). The other decorated sherds are small fragments of vessels. The flint inventory comprises three blade scrapers (fig. 48a-b), a combined borer and scraper with polishing marks, the edge of a transverse arrow head, two blade sickles (fig. 49a-b), three flint chips with polishing and about 20 pieces of flint swarf. Many pieces of clay daub were present.

Dating and cultural attribution

The charcoal sample, taken from the fire layer, yielded a C_{14} date of 2970 ± 100 B. C., which agrees within the limits of the method with the dating of structure I.

The pottery is identical in shape and decoration to that from structure I, and is referred to the north Jutland non-Megalithic group phase C. The other objects of flint present in the fire layer do not contradict this dating and placing.

Interpretation of structure II

The structure is interpreted as the ground plan of a U-shaped house opening to the south. Behind to the north and perhaps along the sides stones 50 cm long supported the walls which stood in the shallow depressions. The many burnt fragments of clay show that the house had been daubed. The inside width was 1.55 m and the inside length 4 m. A fire layer shows the extent of the house.

It is tempting to interpret the house as a grave structure, not least because of its situation in relation to structure I. It lay only 6 m from the west end and in direct continuation of structure I, perpendicular to its long axis. The narrow width of the house speaks for an interpretation along these lines as does the fact that it has been burnt and covered with stones. The stone covering can, however, have derived from collapsed walls and roof. It also seems strange that artefacts do not occur outside the area of the structure, although the plough has gone deep. The fact that the artefacts from the fire layer seem to suggest settlement inventory indicates a dwelling, so unfortunately no final choice between the two interpretations can be made.

Appendix: Two previously unpublished earth graves from Central Jutland

The earth grave at Hedegårde lay 2 km south of Rustrup. It was found in 1968 and excavated by C. L. Vebæk of the National Museum after it had been partly excavated by the farmer. The site of the grave was a broad depression between two hills; the field itself is flat and sandy. Before excavation a low oblong elevation had revealed the spot. The blanket of stones which covered the grave had an extent of 5 m east-west and 2.25 m north-south. It had been rather flat, consisting of stones about 10 cm in diameter in 2–3 layers. Between the stones there had been a little burnt flint.

When the stones were removed, two large funnel-shaped excavations were found in the yellow-brown subsoil. These excavations measured 1.4–1.6 m in width above and 0.2–0.4 m below. Each contained a post, the diameter of which on the evidence of the stone packing must have been about 30 cm. Mid-way between the two excavations, within a small area of $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$ m, the farmer had found 40 amber beads on a bed of burnt flint. The entire find of amber beads comprises at least 70 pieces, 13 of which were lumpy, 44 cylindrical, and 13–16 fragments. The beads, which were the only objects found in the grave, were of a common type known from both Early and Middle Neolithic (fig. 51).

The grave corresponds very closely to the Early Neolithic ground graves with tent-shaped superstructure (13). This find from Hedegårde seems to confirm the course of events for these tent-shaped graves: the deceased with grave goods, here amber beads, was laid to rest on a bed of burnt flint, over which was raised a tent-shaped superstructure, the ridge pole of which rested on the heavy posts sunk into the subsoil at each end of the grave. After a period the superstructure was removed and burnt and the area covered with stones.

In 1960 Silkeborg Museum excavated a presumptive grave at Anebjeriggård, Linå, about 8 km east of Silkeborg. A stone setting much disturbed by ploughing, it measured 5×4 m and was constructed of stones 20–40 cm in diameter, placed irregularly in several layers. When the stones were removed a small pit was discovered under the structure. From this pit were recovered fragments deriving from a lugged flask with long narrow neck and vertical plastic moulding on the belly (fig. 52a). In addition, the grave contained the end of a dagger handle (fig. 52b) and a piece of unworked amber.

The flask may be dated to Early Neolithic C and has its closest parallels in the south Danish area.

Christian Fischer
Silkeborg Museum

Tegninger: Bente Fischer
Foto: Lars Bay.
Oversættelse: Peter Crabb.

NOTER

- 1) Silkeborg Museum nr. 307/71, 308/71, 5/73 og 60/74.
- 2) Uden gårdejer Niels Aage Poulsens forståelse for arkæologien og hans store hjælp-somhed under udgravningerne, havde det været tvivlsomt, om et så godt resultat som det foreliggende var opnået. En lang række arkæologistuderende har med stor dygtig-hed deltaget i udgravningerne, og som assistenter i længere perioder fungerede stud. mag. Erik Johansen og stud. mag. Flemming Rieck. Endvidere har afdelingsleder mag. art. Poul Kjærum og mag. art. Torsten Madsen fulgt udgravningerne og givet værdi-fulde råd og anvisninger. Keramikken er med stor tålmodighed samlet af stud. mag. Jes Wienberg Rasmussen.
- 3) Becker, C. J. Årbøger 1947 p. 141 ff.
- 4) Thorvildsen, K. Årbøger 1941 p. 62 ff. og Becker, C. J. årbøger 1947 p. 157.
- 5) Brinch, E. B. Nationalmuseets Arbejdsmark 1974 p. 112 ff.
- 6) Tauber, H. Antiquity XLVI, 1972 p. 107.
- 7) Thorvildsen, K. Årbøger 1941, p. 66 ff.
- 8) Madsen, T. Kuml 1971 p. 127 ff.
- 9) Becker, C. J. Nationalmuseets Arbejdsmark 1967 p. 19 ff. og Jørgensen, E. Skalk 1973 nr. 4.
- 10) Kjærum, P. Kuml 1955 p. 7 ff., Marseen, O. Kuml 1960 p. 36 ff. og Becker, C. J. Na-tionalmuseets Arbejdsmark 1969 p. 17 ff.
- 11) Becker, C. J. Årbøger 1947 p. 141 ff.
- 12) Museumsinspektør C. L. Vebæk, som foretog undersøgelsen af graven skylder jeg me-gen tak for tilladelse til publikation. Finderen af graven, gårdejer Preben Brøndum, „Lille Lovdal“ takkes for supplerende oplysninger.
- 13) Madsen, T. Kuml 1971 p. 127 ff.
- 14) Madsen, T. Kuml 1971 p. 128.